

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek
s a lap megrendelésére és
szétküldésére vonatkozó összes
megkeresések **Karai Sándor**
tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.)
intézendők.

Tudomány és irodalom.

(Folyt. és vége.)

Irodalmi munkálkodásunk nagyobb fokú fejlődésének akadályai a kritika is, természetesen nem az igazságos, helyes úton járó, méltányos, hanem a rosszakaratu, izgága, egyoldalú, téves kritika. Hogy a kritikát nem lehet mindig feltétlenül döntő tekintélyű bírónak tekinteni az irodalmi művek értékének meghatározásában: egyebek közt igazolja, Petőfi költeményének, Katona Bánk-bánjának ledorongolása, s az a tény, hogy még Shakespeare műveit sem mindenkor egyenlően ítélte meg; hogy még a Bibliának is akadtak és akadnak ócsárlói. Drasztikus mondás de igaz, hogy a kész munkában a bolond is találhat hibát. Sok tekintetben helyesen mondja Schumann, hogy a legegyszerűbb alkotás is többet ér a legjobb kritikánál. Tehát a kritikának nagy óvatossággal, szakértelemmel és jóakarattal kell eljárni, mert az igazságtalan kritika elriaszt, elkésérít, elkedvetlenít sokszor hivatott embereket is. A hetvenes években például egy ifjú lelkész nagy buzgósággal és feltűnő szép sikerrel működött az egyházi irodalom terén. Egyszer csak elnémult. Gondolkoztam, mi lehet ennek oka? Személyesen az illetőt nem ismerem, hanem vagy 10—15 év múlva ezután a kedvező sors vele összehozott. Rövid beszélgetés után csakhamar megbarátkoztunk és őszinte bizalommal kezdtünk beszélgetni. Egyebek közt így szóltam hozzá: ugyan miért hagytad el az egyházi irodalom mezejét, holott te annak hivatott munkása voltál; hogy csaptál fel gazdasági írónak? A mire így felelt: hagyd el barátom, megelégettem az agyarkodást, gyűlölködést, marakodást a theologusokkal; mióta abban hagytam a theológiát, nem háborgat senki, tisztel becsül mindenki a munkálkodásomért, még a miniszter is. Bizony kijutott az ütlegekből, oldaldőfésekből, egyebek között egy Révész Im-

rének, egy Balogh Ferencznek is.* Készséggel beismerem, hogy ma a kritikának és polemikának tisztességesebb hangja és iránya van, hanem azért itt-ott a méregfogak mégis csattognak. Ámde én nem akarom a kritikák kritikáját ez alkalommal megírni, azért sietek idevonatkozó észrevételeimet, csakis egy megjegyzéssel bezárni. Nem tartom méltányos és helyes dolognak, hogy az irodalmi művek megítélésénél kizárólag a legvadabb mérték alkalmaztassék; csak az abszolút becses, eredetiséggel bírók nyerjenek elismerést. Ha a világi irodalom terén csak Arany, Petőfi, Tompa, Jókai, az egyházi irodalom terén csak Révész Bálint, Révész Imre szerepelnének, irodalmunk nagyon szegény volna; hamar kikopnánk a szellemi táplálékból. Ne csak a nagy eredeti lángelmék műveit tartsuk figyelemreméltóknak. Jó lesz itt a mély gondolkozású Emerson Shakespeare-ről írt tanulmányának bevezető soraira gondolni, mely Szász Károly fordításában ekként hangzik: „A nagy emberek kiválóbbak szellemük foka és terjedelme által, mint eredetiség által. Ha azt az eredetiséget keressük, mely abban áll, hogy mint a pók, a maga belsőjéből szöje hálóját, vagy maga találja az anyagot, készítsen téglát és építsen házat belőle, — egy nagy ember sem eredeti. Az igazi eredetiség nem is a más emberektől való különbözőségben áll. Hol a lovagok sora a legtömöttebb, s az események leginkább bonyolodnak, ott áll a hős; s látva mire van az embereknek szükségök s osztozva vágyaikban, élesebb látásával és megszabott karjával eléri a célt, melyet mind óhajtanak. A legnagyobb lángész a legtöbbel tartozik másoknak.“ Tagadhatatlan, hogy Shakespeare sokat tanult, sokat vett másod, harmad rendű íróktól. Moliere is egyik vigjátékának legfényesebb jelenetét, az alig emlegetett Cyrano de Bergeractól kölcsönözte. Az irodalom terén nem-

* Ma is így van ez; de hát álljuk is, birjuk is! Szerk.

csak a kerti teljes rózsák és violák, hanem a mezei egyszerű virágok is figyelemreméltók, mert virágok azok is, nem semmik, azok is emelik a természet változatos pompáját. Különösen a mi egyházi irodalmunk terén ajánlatos a kritikában a jóakaratu méltányos eljárás. Legyen meg legalább az elismerésben a hü munkás jutalma, anyagi haszna úgy sem igen van senkinek. A világ különben hajlandó az egyházi irodalom terén működőket ignorálni. Ha valaki egy pár kötet verset vagy novellát ír, azonnal lármát ütnek vele, hogy lángész, emléktáblát a házra a hol született és szobrot neki; de az egyházi íróval ki törődik? Talán, hogy többet ne említsek, még egy olyan első rangú irodalmi férfiúnak mint Dr. Heiszler József, sirját sem jelölte meg egy szerény emlékkövel a hála és kegyelet.

Nagy hátránya az irodalmi munkálkodás fejlődésének, hogy még csak egy okot említsek, az író egyháztársadalmi helyzete. A fiatal ember nagy lelkesedései és kitartással tanul és írni kezd; reményli, hogy a figyelem felé fordul, illetőleg arra, a mit ír és az illetékes körök elismeréssel, biztató szóval veszik körül. És mit tapasztal az egyházi élet mezején? Azt, hogy alig veszik észre azok, a kiknek becsülése neki ösztönt adna a további munkálkodásra;* azt hogy az egyháztársadalom figyelme, elismerése,

* Örüljön, ha a vaskalap le nem dorongolja! Szerk.

az egyházmegyei, egyházkerületi tisztviselőket veszi körül; a mire különben megjegyzem, hogy helyes dolognak tartom, mert az illetők nagyon is rászólnak arra, én sem voltam soha fukar azok érdemének méltánylásában; de ezek mellett az irodalmi téren munkálkodókat is észrevehetnék. Ebből azután a fiatal ember megokosodik. „Ejh, mit éjszakázam én, így szól a penészes könyvek között; mit emészszem testi, lelki erőmet; a gyakorlati élet hullámaiba vetem magam; uszok az árral; megtapsolnak, megválasztanak mindennek.” Azt látja, hogy elítélik, ha egy képzett ember kissé darabos, talán túlzott önérzetes, de a sima előzékeny emberben, az ügyes ravasz alkalmazkodás mellett nem látják meg, hogy a feje egy kicsit üres, no meg a szive is. Az ilyen tapasztalati bölcsesség nem egy emberrel dobhatja el a tollat, lesz belőle adminisztrátor, kipótolhatlan kárára az irodalomnak. A többek között magam is ismertem egy olyan lángészt, a ki ha ilyen tekintetekért a tollat meglehetősen el nem hanyagolta volna, fénylő napja, dicsősége lett volna egyházunknak; különben így is első rendű ragyogó csillag. Hát az egyházak, éppen a nagy egyházak közül is hány van, a melyik papválasztás alkalmával azt keresné, hol van egy komoly, tudományosan képzett lelkipásztor? Talán jobb arról nem írni. Szomorú és szegyenletes dolgokkal találkozunk ezen a téren. Egyebek között tudomásom van

TÁRCA.

Debrecen város egyházi és iskolai kiadásai a XVII. század végén.

Írta: *Zoltai Lajos.**

Olyan korban, midőn a hitbeli különbség miatt egymásnak adáz ellenségei voltak az emberek, nagy és becses erkölcsi erőt adott Debrecennek a nyelv egysége mellett a vallás egysége; és annyi szenvedés, annyi csapás között a mély és igaz vallásosság. Az isteni gondviselésbe vetett rendületlen bizalom nélkül talán végképen elszélednek a város örökösen háborgató lakosai és ha Istentől való küldetésnek nem ismerik fel azt, — miként az ó-szövetség választott népe — hogy Debrecen Magyarországon a vallás-erkölcsi életben az evangéliom világitó fáklyája legyen. E szerepéért már nagy nevű reformátorának Méliusz Péternek idejében is dicsérettel emlegetik.

Debrecennek XVII. századbeli politikai és társadalmi élete teokratikus alapon fejlődik, ebből követ-

* Munkatársunk „Debrecen a török uralom végén 1600—1692. között” cím alatt, különös tekintettel a város háztartására hosszas levéltári kutatások alapján terjedelmes munkát fejezett be. E munka IV. részéből, mely a város saját belső szükségleteit és kiadásait ismerteti, közöljük eme minket legközelebből érintő töredéket.

kezik, hogy a debreceni tanács és a debreceni nép előtt, nincs kedvesebb szolgálat annál, amivel Isten egyházának tartozik. A világi előljáróságot nem hatalmi törekvés ösztönzi a patronatusi jogok gyakorlására, hanem az az önzetlen meggyőződés, hogy ezzel Istennek tetsző, kegyes dolgot cselekszenek.

Az egyházi szolgálókat, papokat, tanárokat szeretettel megbecsülik s őket Debrecen gazdagabban javadalmazza akár első világi tisztviselőjénél, a főbírónál. Imé már 1621-ben, midőn két predikátort tart a város, mindegyiknek 200 frt, 2 verő ártány, 2 hordó bor 12 csebres, házukhoz elegendő fa, ez a pap fizetése, mindakettőé. Kenyerök, abrakjok, szénájok megadására pedig a város szováti jobbágysai rendeltettek, oly formán, hogy a tiszteletes urak búzát, árpát, kölest, magok vévén, azt a szovátiak elvetik, learatják és szemül behordják.¹

Ez a tisztességes, „az akkori művelt ember igényeit bőségesen” fedező fizetés bizonyára 1660. után is megmaradt. Legalább nem tehető fel a debreceni tanácsról, hogy a régi papi állások díjlevelét hátrányosan változtatta volna meg; imé 1667-ben is azt határozza, hogy a szováti jobbágysók a régi szokáshoz képest a predikátorok számára öröljenek. 1632. óta már három papja van Debrecennek. 1661-ben pedig a „szin”-nek nevezett s a mai kis templom helyén állott imaházhoz negyedik predikátorul, azonban a többiekénél

¹ Révész Imre: Figyelmeztető II: 141.

arról, hogy egy nagy népességű fényes egyház a legelső egyházi férfiak által ajánlott lelkészt mellőzött a választásnál, olyan fiatal emberért, a ki a kápláni vizsgán kegyelemből ment át, de a ki egy ingre vetkezve forgatta a paraszt menyecskéket. Éljen ez a pap! Hát bizony ügyetlen volt az a másik; tőle nem telt ilyen virtus. De hát mit cselekedjünk atyámfiai férfiak! hogy az arra hivatottak el ne veszítsék kedvüket az irodalmi működéstől? Válaszszuk meg őket püspöknek, espereseknek? De hiszen nagyobb és jobb szolgálatot tesznek azok az egyetemes református egyháznak az irodalmi téren; hanem ha már ezt minden esetben nem tesszük vagy nem tehetjük, ajándékozzuk meg őket az egyháztársadalmi életben azzal a figyelemmel és tisztelettel, melyet érdemelnek. E téren sokat tehetne a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság. Én ennek megalakulása idejében a Debreceni Protestáns Lapban azt az indítványt tettem, hogy legyen az a társaság a tudósok társasága; legyen annak a theologiai tudományok négy főcsoportjára tekintettel, négy osztálya, a melyekbe aztán az illetékes egyének felvétesse. Ezt a gondolatomat abban az időben a Sárospataki Lapok is helyeselték, de a szervezésnél figyelmen kívül maradt. Nagyon tisztelem, becsülöm a M. Pr. Irodalmi Társaság eddigi működését, de ma is meg vagyok győződve, hogy olyanszerű szervezettel több eredményt

ért volna el. A kölcsönös ériatkezés, ismeretségi buzdítás, felvilágosítás, termékenyítőleg hatott volna sok lelkekre. Mig így sokan a magok rideg elszigeteltségében megsavanyodnak, lassan fogynak el mint a gyertyaszál, mely elhagyott üres szobában áll.

Mindezek és még több más okok és körülmények, ha gátolólágg hatnak is irodalmunk fejlődésére, a hivatottak ne csüggedjenek, „a francia gárda meghal, de ő magát meg nem adja.“ Nekem, a kinek maholnap kiesik már a toll kezemből, engedje meg az ifjabb nemzedék, hogy miután a legerősebben meg vagyok győződve miszerint egyházunk jóléte és dicsősége egy részben az irodalom virágzásától függ, hogy a mi egyházunknak nem külső fényes szervezettel, az államokat is nem egyszer szolgáló hódolatra kényszerítő uralmával, hanem az igazság, tudomány és élő hit hatalmával kell beringyogni a sziveket és az egész világot, engedje meg az ifjabb nemzedék, hogy arra kérjem, buzdítsák egymást nagy nemzeti költőnk Vörösmarty ezen szavaival:

„Rakjuk le hangya szorgalommal a mit
Agyunk az ihlett órákban teremt.“

Irtam Kisujszálláson, 1903.

Gulyás Lajos,
ev. ref. lelkész.

kisebb fizetésre Vetési Sándort alkalmazzák, akinek évi 100 frtot és 10 szekér fát rendelnek; azt is határozza felőle a tanács, hogy a stóllával járó keresztelésnek, esketésnek és temetésnek a többi predikátorok melléje bocssássák.¹ Ugyanekkor Báthori Mihály, Rhedei Ferenc fejedelem volt udvari papja a szokásos készpénz és egyéb járandóságokon kívül megmarad 100 véka buzára, 10 vékával kevesebb algabonára és 25 szekér fára, bár ez utóbbit keveseli ő kegyelme.²

Mind a négy lelkész lakásul házat, udvart kapott; jövedelmöket — mint Révész Imre mondja — nem kis mértékben emelték a hivek szeretet adományai.

Feljegyzéseink nagyobb és kisebb kántorról emlékeznek; ez a megkülönböztetés részint a nagy és kis templomban való alkalmaztatásukat, részint a díj levelök közt lévő különbséget fejezi ki. Fizetésöket nem ismerjük; a kor szokásához képest készpénzen és lakáson kívül azokat a naturálékat, a melyek háztartásukban legszükségesebbek, bizonyosan ők is kapták. 1657-ben négy szekér fával emelik a kántori fizetést. Valószínű, hogy fizetésökben egy pár eszima is szerepelt. Legalább 1740. körül az ispotályi kántor eszimat is kap a várostól.

Egyéb egyházi költségekről is részletesen épen így nem szólhatunk. De a hinek nyomára jöttünk, mulasztás volna részünkről, ha elhallgatnók. Így a város viselte vidéki parochiákból elhívott lelkészek ide köl-

töztetésének költségeit. 1670-ben jan. 29-én pap híváskor 3 frt. kiadás merül fel, később ugyanoda való járáskor a követek 7 frt 25 drt. költenek, ismét 7 frt. 72 drt., midőn tiszteletes Szántai Mihály uramat hozzák. Honnan? Az egykoru cím- és évszám nélküli regestrum nem mondja meg. 1680-ban az egyháziak számadásában ismeretlen helyre és meg nem nevezett ügyben tett utazásokért 16 frt. 39 drt. kiadást találunk. Bizonyosan az egyház érdekében költötték el. 1681. ápr. 16-án tíz szekeret küldenek Viskre, hogy ide költöztessék Kabai Gellért utódját Szenci Pált; ugyanennek költöztetésére a serbirák 3 frt. 50 drt. fizettek ki. Így küldte a tanács 1683. okt. 20. Báthori Mihály tanácsnokot és Barak Mihály közembert Losoncra, hogy Csuzi Jakabot predikátorságra kérjék. Nov. 5-én már hozzák is és Csegéig 6 puskás szekérrel élébe megy Vecsei Péter uram másod magával, honnan 7-én reggel 6 órakor érkeznek haza.¹ A borbirák 1676—1682. között, hét év alatt, predikátorok, mesterek és kántorok számára 2370 frtot fizettek ki, illetőleg ilyen értékű bort adtak ki az ekklesia belső tisztviselőinek.² E címen tehát a város átlagos évi kiadása 338 frt. volt.

A XVIII. század elején papok és professorok szellemi munkáját teljesen egyenlő mértékkel díjazta Debrecen városa, de az általunk ismertett időben a schola rektorai kevesebb fizetést kapnak. Még 1621-ben csak

¹ 1662, évi vár. jkv.

² U. o. jun. 17.

¹ 1681. és 1683. évi Diarium.

² Számvizsgáló könyvek.

Néhány szocialista elv ker. szempontból.

A szocialismus hazánkban körülbelül 20 évvel ezelőtt ütötte fel a fejét. A lelketlen, élelmes izgatók azonban communista elvekkel vegyítvén a szocialismus eszméit, egész természetes, ha ez új eszme a tömeg szájában elsekélyesedett. Ennek oka, hogy hazánkban ez új eszme mind ez ideig jóformán komolyan sem vétetett. Nem csoda, ha „földosztó“ elvei miatt a vagyonos osztály hallani sem akart róla: sőt az sem csoda, ha az állami hatalom is szuronyokkal fogadta azt. Innen érthető meg az is, hogy hazánkban szocialista hirben állani még ma is borzasztó valami. Néhány évvel ezelőtt, mint valami szörnyű dolgot hallottam említeni egy derek lelkésztől hogy „az szocialista“. Később megtudtam, hogy ez az ő rettegett socialistasága abban rejlett, hogy védte népét egy ottani hitbizomány tulkapasaitól. Erre csak azt mondhatom, adjon Isten a szegény népnek sok ily socialistát.

Az tehát a kérdés, — vajjon a socialismus elvei ker. szempontból minő elbírálás alá esnek?

A magyar socialismusnak határozott formája még ma nincs. Az országos központi szocial-demokrata kör éppen most tűzött ki jutalmat ennek megírására. Így természetes hát, ha az összes elvekre nem reflektálhatok, csak egy néhány elvvel mutatok rá.

1. Kivánják a magyar szocial-demokraták p. o. a *szekularizációt*, vagyis a kath. papi javak elvételeit, a mint ezt egy a legközelebbi budapesti nagy gyűléseken az ország színe előtt megfogadták. Már maga ez egy elv miatt megérdemlik, hogy komolyan vegyük őket; hogy a szocial-demokráciában a jövő eszméjét lássuk. A szekularizáció egyik korszerű eszme; mely kísért, mint elvont eszme. Kezdetben vala az ige . . . „De ez is valami. Majd el fog jönni az idő, melyben „az ige testté lesz“. Csak üres szalmát csépelnek, ha ez eszme

jogos és helyes voltát bizonyíthatnám. Ha a jövő a szocialismusé, úgy ők ez eszmét diadalra is fogják juttatni.

2. Kivánják az *átalános választói jogot*. Ez ellen az a kifogás, hogy a nép a mostani jogával sem tud élni; ennyi se kellene. De hát vajjon a hivatalnok nem eladja e politikai meggyőződését, mikor kenyérért szavaz oda, a hol azt elvárják? S melyik inkább elítélni való, ha egy művelt, vagy egy műveletlen ember cselekszi azt? Igenis! én a socialisták ezen követelését helyesnek találom. Majd, ha azt látom, hogy a művelt ember nem adja el meggyőződését, hanem a szerint szavaz, akkor meghajlom a fenti ellenvetés előtt: de addig nem. S hát az igazság szempontjából? Ha jó valaki az államnak katonának, miért nem jó akkor szavazónak? Kötelezettség jog nélkül.

Ez elv ker. szempontból is igazolható. Hiszen mi előbb is vagyunk e téren; nálunk egyházi téren szélesebb a választói jog mint az államnál.

3. Kivánják a magyar social-demokraták is, mint a külföldiek, a *fokozatos adóreformot*. Ezt akként értelmezik, hogy kinek-kinek birtoka vagy jövedelme a megélhetésig p. o. 1000 koronáig adómentes legyen, a nagy birtokok pedig nagyobb adó alá vetessenek. Erről sokan hallani sem akarnak, azt mondván, hogy a nagy birtokok nagy terhet viselnek.

Hát ezt tudom és elismerem; de a kis gazda meg elviselhetetlen terhet visel. Nagy teher és elviselhetetlen teher, ez nagy különbség. Hol az arány, mikor az alig pár holdas gazda 50—60 kor. állami és ugyanannyi egyházi terhet visel, s ugyanakkor az ezer holdas birtok csak pár száz koronát visel.

Bármily visszatetszőnek tetszik is még most a socialisták fenti követelése, azt majd megéreleli az idő. Ker. szempontból pedig csakis ez a helyes. Az irás régen mondja: „egymásnak terhét hordozzátok!“ S

40 frt. készpénze van a rektornak, ezenkívül minden-napi asztala a predikátorok egyikénél, melyre a város 50 frtot, egy hordó bort és egy verő ártánt fizetett a rektort ellátó papoknak.¹

Ahogy a váradi kollégium beleolvadt a debreceni iskolába, mindjárt másként alakult a tanítói fizetés. Az általa „Collegium Celeberrimum“ nével megtisztelt debreceni iskolának bőkezű pártfogója Apafi Mihály mindjárt uralkodása elején évente 5000 kősóval kezdi segíteni. Ebből 3000-et kedves embere, az 1666-ban meg is nemesített Mártonfalvi György rektor javára rendel oly módon, hogy halála után tanár társát Szilágyi Mártont, majd a következő tanárokat illesse. Kétezer kősót a kollégium szegény diákjainak adatott, hogy annak árából külföldi akadémiákon magokat tovább képezhessék. A só-segély harmincad mentesen jöven Debrecenbe, a Mártonfalvi-nak járó kősó 15 dénárjával 750 frtnak felel meg, ami akkor annyi volt, mint most 7—8 ezer korona. De még a város is fizetett Mártonfalvinak évente 90 frtot, 10 cseber bort, öt köböl buzát, 5 szekér fát és egy verő disznót. Ugyanekkor a másik professor, Szilágyi Márton személyére nézve a saláriumot 150 frtban, 10 cseber borban, egy verő disznóban vagy 9 frtban állapította meg. A tandíjat továbbra is meghagyta és abban egyenlően osztozott a két tanár.²

A kollégiumban a rektor, illetőleg a tanárok mellett tanítók (praeceptores classici) működtek. Ezek a tógátus diákok közül állítottak be. 1657. évi tanácsi határozat szerint négyen voltak s díjazásuk évente

a költészeti osztály tanítójának	30 frt.
a II. osztály tanítójának	. . . 25 „
a III. osztály tanítójának	. . . 20 „
a IV. osztály tanítójának	. . . 16 „ ¹

Ezen kívül a kollégiumban lakást és ételmezést kaptak.

Az iskola dologi kiadásai: tűzifa, épület javítás, bővítés és újra építés (1656-ban két deák szoba — communitas és könyvtár — theca; 1662-ben ismét deák szobák — kamarák épültek;) valamint a könyvtár, gyarapítása stb. hasonlóképpen a város kötelessége. Több körülmény és adat egybevetéséből később azt a következtetést is levonjuk majd, hogy a régi kollégium keleti, északi és déli szárnyait, amelyek Szücs István „Debrecen város történelmé“ nek II. kötetében lerajzolva vannak, részben vagy egészben 1671. után, 1680-as évek elején állította elő a város áldozatkészsége.

Ezt az áldozatkészséget pedig nagy mértékben igénybe vette az ország minden részéből ide sereglett

¹ Révész I. id. m.

² Vár. jkv. 1669: 607. 612.

¹ Vár. jkv. 1657: 268. l.

éppen ezt a ker. elvet nem tudják bevenni azok az embereink, kik a degressiv adó mellett foglalnak állást: pedig a degressiv adó hol áll a fokozatos adóreformhoz? Baltazár és Eröss által méltán védett adókules azt sürgetné, hogy, a milyen kulcsal sujtjuk a szegény osztályt, ugyanazzal mérjük a birtokos osztálynak is! Am nekik ez a méltányos kulcs nem tetszik. A degressiv kulcs nem időszerű. Az elfogult s nem keresztyén szellem szomorú alkotása lesz! S csak elő fogja segíteni a socialismus terjedését s azt eredményezné, hogy ha a fokozatos adóreform állami téren életbe lépne, minket hiveink szépen idehagynának.

4. Kivánják a tanítói fizetések emelését. A tanítói fizetések csekély volta égbekiáltó büne a multnak; csak üdvözlünk lehet a socialisták e részben tett korszerű jóindulatát.

Bizony jobb javadalmat és több becsülést érdemelnek a szellemi világosságnak emez alapvető munkásai!

5. Vannak természetesen olyan elveik is, melyek ma még furesán hangzanak, melyeket a mai viszonyok közt alá nem írhatunk.

Igy némely fajta socialisták kivánják a születési előjogok eltörlését, azt mondván, hogy a születés nem érdem. Ker. szempontból igaz, hogy Isten előtt mindnyájan egyenlők vagyunk, mert porból lettünk s porrá leszünk; a mink van is Istentől van; s hogy „meztelen jöttünk e világra, meztelen távozzunk el; de, — mert ezen jogok állami törvényben gyökereznek, ez elvet el nem fogadhatjuk.

6. A mit a munkásosztály megélhetése érdekében sürgetnek ker. szempontból nagy részt méltányos dolgok.

A vagyon felosztását a socialisták nem kívánják; ez kommunista elv.

Láthatjuk e néhány példából, hogy a tiszta social-demokrácia elvei nem oly helytelenek, mint azt sokan gondolják. Ez elfogultság. Sőt a keresztyénség

fényében megnevesednek ezen elvek. Miért is igaza van Dr. Márk lelkészársunknak, hogy mi ne nézzük kicsinyléssel ez új mozgalmat, hogy meg ne bánjuk: a megbánás késő lesz. Fel sem vevéssel se illessük azt; mert az „idők változhatnak.“ Ki tudja mikor ismétlődik nálunk is a német példa hol a socialista képviselők száma legközelebb 1-ről 56-ra emelkedett.

Ne teledjük, hogy az új alkotások, az új rendszerek elseprik a régit, a melyek alkalmazkodni nem tudnak, vagy nem akarnak. Mi ne maradjunk el a kortól, mint a klerikalismus, hogy nekünk is hadat ne üzenjen a social demokrácia. Ha a jövő a socialismusé, legyen az a nemes keresztyén socialismusé!!

Öry Tamás,
ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkészi értekezéslet.

As egységes liturgiáról.

(Folytatás és vége.)

Vannak lelkipásztorok, a kik a megkeresztelt kisdedit *kézföltevéssel* áldják meg; vannak, ki istenitiszteleti funkciójukat „Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében“ kezdik el; vannak, kik palást nélkül keresztelnek. Protestáns-ellenes szokás az is, — a mely pedig legtöbb helyen megvan, — hogy a halottnak naponta háromszor harangoznak. Némelyek ennél is tovább mennek s a messze földön elhalt egyének *lelkiüdvéért* is meghuzatják a harangokat, sőt requiemeket tartanak. Nagyobb városi gyülekezetek mind nagyobb tért engednek az istenitiszteleten az énekkarok működésének, sőt magánénekek is zendültek már meg templominkban. Fültnuja voltam, hogy egy orgonista karácsony első reggelén preludium gyanánt Petőfinek. „Éj van,

tulnyomóan szegénysorsu diakság támogatása. Ez a támogatás sokféle. A város részéről a szegények malom jövedelmének, bujdosó eltévelyedett marháknak, magvaszakadt jószágoknak egyharmada a deákok hasznára és táplálására rendeltetett; a tanács évenként házról-házra járatván gabona neműeket gyűjt, hogy abból kenyeret süttesen a tanulóknak; a tehetősebb polgárok pedig gyermekeik magán tanításáért vagy pénzt fizettek vagy hétről-hétre sor szerint egy-egy fazék étellel vagy egy-egy cipóval járultak a lakószobánként csoportosult étkező diák társaságok élelmezéséhez. Így jól élt a szegény diák is, akiből Debrecen város polgársága az ország kálvinista gyülekezetei számára papot vagy tanítót nevelt.¹

Jellemző az is a debreceni polgárság kegyes érzületére nézve, hogy végrendeleteikben ha vala mely csekélységgel is, a legtöbbben meg emlékeztek „a mi scholankról,“ a scholabeli szegény diákokról. Az így meg-meg nyilatkozó keresztyéni buzgóságnak valóban megható példáit sorolhatnók elő!

A régi magyar tudósvilág, írók, híres nemes papok, tanárok közül többek előtt Debrecen város hatóságos segítségével nyílt meg az ut külföldi egyetemek látogatásához. Éppen e korszakból ide vonatkozólag

csak két adatot találunk jegyzőkönyveinkben; de mint-hogy ennek előtte és utánna sürűbben fordulnak elő efféle feljegyzések, — elhihetjük, hogy ez a két eset is 1660-tól 1692-ig nem állott egyedül.

1668 ban *Laskói Lőrincz* németországi akadémiában levő ifju, a tanácsnak ajánlván „de liberalitate“ cz. értekezését ezért, meg hogy jövendőben az itt való ekklesiának szolgáljon, 50 tallért kapott; *Tarczali Pál* külföldi akadémiára készülő ifjunak pedig ugyanaz évben 25 tallért utalványoz a tanács.¹

A külföldi egyetemeket látogató debreceni diákokra nézve nem csekély jelentősége és értéke volt annak is, hogy a tanárokon kívül, a debreceni bíró és tanács is, ellátta őket *ajánló levéllel*. Így adott 1677-ben *Munkácsi István* főbíró ajánló levelet *Kisfalvi Mihálynak*; hasonlóképpen *Mártonfalvi György* és *Szilágyi Márton* professorok.² Az ilyen bírói ajánlások a külföldi tudományos világ előtt Debrecen város jóhírnevét is növelték.

¹ Vár. jkv. 1668: 234. 302.

² Főiskolai kéziratár 781 sz.

¹ Szücs István id. m. II. 603.

csend és nyugalomnak éje" kezdetű dalát játszotta el; a lelkész pedig, mint egyházának dicsőségét emlegette, hogy orgonistájuk a szebbnél szebb népdalok előadásában művészkedik. Míg szentesített egyházi törvényeink nem voltak, az egyházmegyék és kerületek nem türték meg az ilyen protestánsellenes eljárásokat, de most, ha a törvény utját nem állja, napról-napra szaporodnak azok.

Csak nagyjából szedtem össze a kálvinizmus szellemével ellenkező szokásokat, de azt hiszem, ennyiből is meggyőződhetünk a ritus szabályozásának szükségességéről. Azonban tekintsünk el ezen elvi jelentőségű különbségektől és vegyük csak a költségekre vonatkozó számtalan eltéréseket. Vajjon nem csökkentené az evangélium benső erejét, megszentelő hatását az a tapasztalat, hogy ugyanazon vidéken is alig van két egyház, melyekben minden rituális eljárás teljesen egyforma lenne. Ha látja a hívő, buzgó egyháztag, hogy a pap tetszése szerint harangoztat akkor, a mikor neki jól esik; megyen a templomba paláttal, vagy a nélkül, vagy éppen profán öltözetben, a hogy jön; könyörög hol könyvből, hol könyv nélkül; elmond vagy egy, vagy két Miatyánkot; vasárnap délután vagy predikál, vagy csak imádkozik, avagy kátét, bibliát magyaráz, esetleg nem is harangoztat; keresztel háznál, templomban, agendával vagy a nélkül, imádkozik keresztelés előtt, vagy után, a keresztelést most kikérdezi, majd nem; ugyanilyen szeszélyesen jár el az esketésnél; a temetéseknel beszédet tart textussal, vagy a nélkül, bucsuztat névszerint, néha versben, sőt bizza a bucsuztatást a kántorra; énekeltet botrányos rémverseket; konfirmál az évnek bármelyik szakában, minden elv, vagy rendszer nélkül; hogy ne is szóljak az urvacsoraosztás elszámíthatatlan sokféleségéről; az az egyháztag azt következteti ezekből, hogy az egész liturgia nem egyéb, mint a *lelkész magánügye, melyhez a vallás lényegének semmi köze nincs, azért az egyház nem is tartja érdemesnek vele törődni* és ez a következtetés nagy mértékben csökkenti a buzgóságot.

Van, kétségen kívül van szüksége ref. egyházunknak a liturgia rendezésére.

És most vessünk számot azzal a másik kérdéssel, hogy jogos és észszerű dolog-e az istenisztelet szabadságát törvény által korlátozni? E kérdés megoldásánál két szempont lehet irányadó, egyik az istenisztelet jelentősége, másik a történelem tanúságtétele.

Az Isten ígéje és a sákramentumok olyan kegyelmi eszközök, melyek által Isten az emberek megjobbítását eszközli, őket Isten országának polgárságára neveli. Az egyház pedig az az intézmény, mely ezen kegyelmi eszközök fenntartásáról és a hívek részére folyamatos igénybe vételéről gondoskodik. Az egyháznak tehát eszményileg az a fő, sőt egyetlen feladata, hogy a kegyelmi eszközök tisztaságát megőrizze s azokat az egyénekkel minél hathatóbban közölje. Eszerint a kultusz az a főcél *melyet az egyház minden külső intézkedésének szolgálni kell.* Az egyház maga azért áll fenn, hogy az üdvintézményeket a hívek részére hozzáférhetőkké tegye. Így állván a dolog, az egyháznak nemcsak joga, hanem kötelessége is a kultusz épségére, tisztaságára felügyelni, annak tekintélyét, hatékonyságát fokozni, gyakorlása módját szabályozni. És ezt az egyház minden időben meg is cselekedte.

Maga Jézus a hegyi predikációban leírja a helyes és Isten előtt kedves imádkozás módját. Más alkalommal megtiltja, hogy Istent emberi találmányokkal tiszteljék. (Máté XV. 8, 9. — Márk VII. 7.)

Pál apostol is intette az egyházi tanítókat, hogy „különböző tudományt ne tanítsanak és ne legyenek foglalatosság hiába való beszédekben“ (I. Tim. I. 3, 4) hogy „ne magokat építsék, hanem a gyülekezetet“ (I. Kor. XIV. 4 5.); — figyelmeztette a korinthusiakat, hogy „a gyülekezetben mindenkinek ékesen és szép renddel legyenek“ (I. Kor. XIV. 40.); — Timótheusnak meghagyta, hogy a közönséges isteniszteleteknél „legyenek könyörgések, kérések, imádkozások, hálaadások minden emberekért“ (I. Tim. II. 1.); megdicsérte a korinthusbelieket, hogy az apostoli rendelkezéseket megtartották (I. Kor. XI. 2.); az I. Kor. XIV. részében pedig részletesen megszabta az igehirdetés és könyörgés módját. Ime Pál, a legszabadelvűbb apostol nem találta a lelkiismereti szabadsággal ellentétben állónak, hogy az isteniszteletnek úgy tartalmát, mint külső formáját rendezze.

Hasonlóképpen járt el a nagy reformátor, Kálvin is. Ő nemcsak a legapróbb részletekig megszabta az istenisztelet rendjét, hanem meg is fogalmazta a használandó könyörgéseket és bűnvallomási formulákat. Kiküszöbölt minden olyan éneket, melyben a gyülekezet tényező részt nem vesz. A lelkészi hivatalba való beállítást is szabályozta. Az ő általa megállapított liturgiai rendtartás ma is sok külföldi egyházban megtartatik.

Hazai ref. egyházunkban a Geleji Katona István kánonai bőséges intézkedéseket tartalmaznak a kultuszra nézve. A 39—42. kánonok megszabják, hogy az igehirdetők mit és miképpen tanítsanak, hetenként hányszor tartsanak egyházi beszédet és mely időben. A 46—49. k. szólnak a hétköznapi könyörgésekről, azoknak még az óráját is meghatározván. Az 50. a kátémagyarázásról, 51.—53. az ünnepekről, 54—64. a sákramentumok kiszolgáltatásáról, 65—74. a házassulók esketéséről, 75—77. a betegek és halálra ítélték látogatásáról és a halottak eltemetéséről intézkedik nagy részletességgel.

Legujabban a tiszántuli ev. ref. egyházkerület az 1882. 1884. és 1887. években kísérleteket tett egy kötelező erejű ágendás könyv készítésére; 1884-ben az énekdiktálás ellen hozott határozatot, 1886-ban a konfirmációra előkészítés módját állapította meg, a temetési eljárás körében az 1888. 1889. 1891. években az aprólékoságig menő szabályrendeleteket alkotott. Mindezek azt bizonyítják, hogy az egyházkormányzó organumok mindig érezték a kultusz rendezésének szükségét; de bizonyítják azt is, hogy az ilyen törekvések visszatetszést sohasem szültek és senki azoktól a prot. szabadságot nem féltette.

Talán egy kissé hosszadalmas is voltam a példák felsorolásában, de lehetőleg világosan igyekeztem kimutatni, hogy a liturgiai cselekmények szabályozásának jogával igenis minden időben élt az egyház, a nélkül, hogy a hit- és lelkiismereti szabadságot veszélyeztette volna. Nem lehet tehát kétségbe vonni, hogy a liturgia egységesítése jogosult, észszerű sőt szükséges és az istenisztelet méltóságának, ezzel együtt a hitbuzgó-ágnak emelésére üdvös hatású lenne. Nézetem szerint ez egyik jelentékeny feladata lenne a zsinatnak és pedig nem úgy, mint a konventi tervezetben levő csekély kísérlet a lelkész teendői között, hanem egy egész külön részben, az egyházkormányási és törvénykezési rész között. A 86. §. a) pontjában aztán elég lenne egész röviden erre a részre utalni.

Mindezeket egybevetve tiszteletteljesen indítványozom, hogy értekezleti körünk ne adja fel az egységes

liturgia eszmélyét, hanem annak törvénybe iktatása iránt indítson mozgalmat úgy az egyházi lapokban, mint az egyházmegye, kerület és konvent útján. Ha a mozgalom megindul, én magam is megkísérlem egy elfogadható liturgiai vázlatot készíteni, bár meg vagyok győződve, hogy a hivatottabbak jobban meg fogják találni, mi a helyes és helytelen mai istentiszteleti cselekményeink sokféleségében.

Milota, 1903. máj. 21.

kiváló tisztelettel
Sipos József.

Nyílt levél nagytitiszteletű Kálmán Farkas urhoz!

„Ki szépen énekel, — kétszeresen imádkozik!”

Olvasva e becses lapból hogy az énekügyi bizottság bevégezte hosszú és fárasztó munkáját — ez okból jóleső örömmel üdvözlöm egyenként és összesen e nagyérdemű bizottságot; — az én kévéim hódolat-tal meghajolnak a bizottság tagjainak kévéi előtt!

Midőn kévéim meghajolnak a nagytitiszteletű urambátyámék kévéi előtt, azon szerény és aggódo kérdést vagyok bátor intézni nagytitiszteletű kedves urambátyámhoz, mint az „énekek éneke” egyik nagy mesteréhez: mit gondol az új énekes könyv megteremtése által Istennek tetsző dolgot cselekedett-e a nagyérdemű bizottság? Azaz (félre ne értsük egymást — beszéljünk magyarul) a népnek, a hívőknek, a mi puritán gondolkodású kálvinista népünknek szájaize szerint való lesznek-e ezek az ujjá gyurt (mai művelt irodalmi nyelven átdolgozott) zsolttárok; a koronás Szent Dávid zsolttárainak elismeri-e azokat? . . .

Nem gondolnám! . . . sőt attól tartok, azt fogják (kivált falukon) mondani legtöbb gyülekezetben, midőn ez új énekeskönyv forgalomba jő — ni! . . . kivették már a papok szánkából még csak a régi jó énekeket is, énekelni sem tudunk már jóízűen kedvünk szerint; mondani fogják ezt kivált azok, kik olvasni nem tudnak; és a még gyermek korukban szajkó módra megtanult zsolttárokat, dicséreteket könyv nélkül szokták énekelni; mivel legtöbb falusi ember könyv nélkül tud minden zsolttárt; ebben állván összes vallási tudomány.

Dicsékvés nélkül legyen mondva, énekeinket én is tudom könyv nélkül mindet; a falusi iskolában nem is tanulván egyebet; mivel még akkor alig is tanítottak mást, mint énekeket.

Sokan meg se fogják venni az „új zsolttár“-t, kivált az öregebbek; sajnálják érte a pénzt, feleslegesnek tartják megvenni; jobbnak tartják a régit, mint az újat, már most egyik az új énekes könyvből, a másik a régiből fog énekelni; és elő áll egy zürzavar, egy „össze-vissza.” Hogy fog ez kinézni nagytitiszteletű kedves urambátyám!? Mondja csak. Nyugtasson meg engem! Méltóztassék arra nézve is tanácsot adni, hogy az új énekeskönyvet miként lehetne legkönnyebben a hivekkel elfogadtatni? Miként lehetne a beálló zavarnak elejét venni?

Pedig azt tartjuk: „Ki szépen énekel, — kétszeresen imádkozik.” De lenne-e ez az össze-vissza való éneklés szép éneklés? Sokkal csekélyebb embernek érzem magam, mintsem én gáncsoljam a magas konvent ez ügybeni intézkedését; és hogy bírálta alá vegyem az átdolgozott zsolttárokat; én csak annyit vagyok bátor megkockáztatni, miszerint a Szent Dávid zsolttáraiból csakis a zsidós szellemű zsolttárokat, és a meg nem csillogozott és így templomainkban nem énekelhető verseket kellett volna kihagyni; ennyiből

hadd állott volna az énekügyi bizottság munkálkodása és szerepe.

A jövő a gyakorlat érvelni fog mellettem; és nekem fog adni igazat.

A nép minden újítástól fél; kivált a vallási téren; a mit vérebe és lelkébe bevett, még gyermek korában, attól könnyen nem tágit; ezt nagytitiszteletű urambátyám — ki volt falusi közpap is, — nálam még jobban tudja.

Mennyi bajok lesz ez új énekes könyv miatt a papoknak (kivált a szegény falusi közpapoknak,) míg azt a nép elfogadja, míg ahoz hozzá szokik, míg azok az átidomított énekek lelkébe be csepegnek; be égetődnek; vérékké válnak.

Mennyi bajok volt a szegény védtelenül álló közpapoknak (szerintem minden kis egyház papja közpap) csak a háromnapos ünnepek eltörlése miatt is. Mennyi bosszantásnak, cudarságnak, keserűségnek, méltatlan bántalomnak, kellemetlenségnek valának sok helyen kitéve; nagyon sötét, elszomorító példákkal tudnék szolgálni kedves urambátyámnak e tekintetben; s ki védte őket? . . . Senki! . . .

Hát még mikor új zsolttárt fognak adni kezébe a népnek? hogy azulán azt énekelgesse; — azt fogja mondani a nép — ni! még már az éneket is kivették a papok szánkából; a Biblia sem olyan szép már mint az ócska; nem lehet érteni; sok helyütt nem pászol az ócskával; micsoda világot értünk?? . . . Mégcsak a házasságnál az esketést is feleslegesnek tartják a papok.

És mindenért csak a papot okolják. Kit is okolnának? Az áll hozzájuk legközelebb. A papot szolgájának tekinti. Így fog devánkozni a falusi nép, és e devánkodásnak a közpapok iszszák meg sok helyen a levét keserűen.

Adja Isten legyenek rossz próféta! . . .

A Biblia is hadd maradt volna csekélységem szerint érintetlen; hadd maradt volna abban a formában a melyben a régi jó Károlyi Gáspár több „istenes férfi“-val azt lefordította.

A Biblia úgy szép, magasztos ha annak nyelve ódon, zamatos, nem cikornyás; és minden nyelv cifra-ságától eltérő; de annak ugynevezett specialis saját-ságos nyelve van; a hogy azt Károlyi Gáspár igen híven eredeti kifejezésekkel lefordította.

Bocsánat e kis kitérésért! . . .

Mikor Debrecenben a lelkész-képességi vizsgát tettem; a nagynevű, s áldott emlékü Révész Bálint püspök; a vizsgázó tereméből kijöve, csekélységemet az előszobában meglátva, ki hívott a folyosóra, s karonfogva sétálgatott velem, s azon nagyon megtisztelő szerencsében részesített, miszerint felszólított egyes zsolttároknak újabbkori nyelvünkre való átdolgozására.

Én ismerve ily nagy feladattal szemben való erőtlenségemet, érezve, tudva azt, hogy a héber nyelven csak „részszerint vagy bennem az ismeret” a héber költészet mélységeibe szépségeibe belemerülni képtelen lévén, a héber költészet sajátos virágait vissza tükröztetni magamban tehetséget nem érezvén; a nagynevű püspök belém helyezett bizalmának teljesítésére nem vállalkoztam. Biztam e nehéz munkát az erősebb lantpengetőre, mert hála Istennek a prot. lévíták táborának is vannak a babyloni vizeknél ülő, szent énekeket éneklő lantosai.

Nekem nagytitiszteletű urambátyámhoz még van egy másik kérelmem is; mint az énekügyi bizottság egyik kimagasló alakjához.

Még pedig az, hogy ha már van templomi új énekes könyvünk; akkor méltóztassanak egy új, jó, kifogás alá nem eshető, minden egyházra ráparancsolt halotti énekeskönyvet is készíteni; mivel a mai sokféle halotti énekeskönyv, és kéziratban cirkuláló halotti énekek valóságos skandalumok, kigunyolása a gyásznak, valódi szatirák, nem a mai, de az óvilágba valók, s más vallásuk előtt csak saját magunkat nevettetjük ki általuk. Itt az ideje hogy ezek az avas, utszéli rigmusok (melyek mind magát a halottat beszélgetik, a mi nevetséges) lapos rimekbe szedett kádenciás fére pegazus rugamok, kiküszöböltessenek egyházi életünkől; mint kiküszöböltek, kiltattak a nevetséges, bárgyu, alantjáró, kegyeletet sértő verses halotti bucsuztatók az egyházkerületek böles intézkedése által.

Szörnyőség, bosszantó az mily silány, élvezhetetlen, a kómikumot előidéző; minden vallásos érzületet elnyomó; botránys halotti énekek (melyek talán még a Nőé birkájában divatoztak?) vannak forgalomban kivált falusi kántor tanítóink kezei között.

Ez énekeket hallva, valóban nehéz szatirát nem írni . . .

Én egy jó, alkalmas „Hallotti énekes könyv” készíttetését sürgettem már annak idejében, a sokak által gunyolt; és üldözöbe vett; és vértanui halált szenvedett „Közpapok Lapja”-ban.

Felszólalásomnak lett is annyi eredménye, — hogy nem sokára cikkem megjelenése után Beregme gyében Szini Péter költői tehetséggel megáldott ref. kántor-tanító, egy igen jó, költői tehetségre valló, halotti énekes könyvet írt; melyet kéziratban átnézetett velem, s művéhez az „Előszó” írására felkért.

Jó lélekkel ajánlottam ev. ref. kántor-tanítóink pártoló figyelmébe. Pártolták-e kellő számmal e művet? Mennyire van ez forgalomban? Nem tudom! Érdemes e pártolásra! . . .

Erre, „Hallotti énekes könyv”-re van nekünk reformátusoknak égető szükségünk; — mert a most használatban levő halotti énekekre a szegény halott megfordul koporsójában és sirjában.

Tehát nagytiszteletű uram bátyám vegye kezébe a lobogóját és — lobogtassa további eddigi sikerével babéraival ne elégedjék meg; fér még arra a spártai homlokra több babérlevél is.

Elmondám!*

(Mezőtur.)

Kósa Ede.

Orgonafelavatás.

April. 26-án avatta fel a szaniszlói ev. ref. egyház új orgonáját. Régi óhajta teljesedvén be ez 500—600 lelket számláló egyháznak: nagy örömmel ünepelte meg e napot. A felavatás vasárnap a rendes istenisztelet keretében alkalmi ének, ima, predikáció s az orgona-alap történetének előadása által ment végbe. A XXXIII. zs. első 2 versének eléneklése után Uray József e.-m. tanácsbíró ur mondta el ihletséggel írott alkalmi szép imáját, melynek elhangzása után e

* E levélre a feleletet cikkirő nem mi tőlünk várja ugyan, de mi is megjegyzünk annyit, hogy a nép majd csak hozzászokik az új énekeskönyvhöz is, éppen úgy, a mint leszokott a verses bucsuztatókról. Azokat is pedig felettébb kedvelte! Az erdélyi századoknál — tudomásunk szerint, — csak néhány évvel ezelőtt hoztak be új énekeskönyvet s tapasztalásból tudjuk, hogy megszokták azt minden nagyobb botránkozás nélkül. Így lesz nálunk is.
Szerk.

sorok írója praedikált a 150. zsoltár alapján ezen főtételről: „Az orgona Isten dicsősége szolgálatában.” A két részre osztott praedikáció első része, „Isten dicsőségéről” a második, „az orgona templomi hatásáról” tárgyalt. Vázlata a részeknek így hangzik. Isten dicsőségét látjuk a természeti világ roppant nagyságában, igéző szépségében, rendezettségében, a benne levő elmentétek gyönyörű harmoniájában, a kebelén fakadó milliárd áldásban, az ebből táplálkozó milliárd élet sokféleségében. Isten dicsőségének forrása azon erő melylyel e világot teremtette, azon hatalom, melylyel e világot fenntartja s kormányozza, azon bölcsesség, melylyel azt berendezte, azon jóság, melylyel abban teremtényeit naponként táplálja, azon nagyság, melylyel mindeneket magába foglal, mindeneket felülmul. Ennél fogva e roppant világ Isten erejének, hatalmának, bölcseségének, jóságának, nagyságának tüköre; dicsőségének fénytengere; egy diadalmi jelvény, mely az idők végéig hirdeti, hogy a mi nem volt, lett és a mi lett, az Istennek egy légyen szavára semmiből állott elő.

Isten dicsőségét látjuk továbbá a kegyelem országában, de már itt élő személyes alakban, a Jézus Krisztus személyében, kiben Istennek teljessége lakozott, annyira, hogy a ki Őt látta, látta az Atyát. Míg a természeti világban az isteni erő, hatalom, bölcsesség, jóság ejtenek ámulatba: addig a kegyelem országában, ezeken felül, csudálkozásra ragadja lelkünket az a szeretet s irgalom, melynélfogva Isten az ő egyszülött fia által a tudatlanság homályából, a bűn örvényéből, a halál kárhózatából kiragadja a veszni indult lelkeket s ezekből egy új világot teremt, a természeti világnál is dicsőbb erkölcsi világot. Ha a zsoltáriró elbűvölve Istennek a természeti és erkölcsi világban ragyogó dicsőségétől vigasságtévő szerszámmal ragadt kezébe s nemzete fülebe kiáltotta e lelkesítő szavakat: „Dicsérjétek az erős Istent az ő szentséges lakhelyében . . . kiterjesztett erejéről . . . hatalmaságiról . . . nagyságának sokasága szerint . . . trombitáknak zengésével . . . lanttal, hegedűvel . . . orgonákkal:” nem csudálkozom én azon, ha téged is megigézett Istennek kettős dicsősége ker. gyülekezet s áldozatot hoztál, hogy ezután orgonával is hirdesd az Urnak dicsőségét.

II.

Az orgona templomi hatása. Az orgona erős, uralkodó hangjával szabályozza, vezeti a templomi éneklést melynek helylyel-helylyel sok kinövése s e szép éneklés szabályaitól nagy eltérése van, tiszta, ép, egészséges hangjával fejleszti a halló-érzék, nemesíti az izlést s lassanként a sértő hangokat, boszantó kanyargatásokat, hábeli hangzavart kiszorítva, a templomi éneklést közelebb-közelebb viszi ahoz, a mit művészi, tökéletes szépnek nevezünk. Ilyen előiskolázás után mély hatást gyakorol a gyülekezet szívére, egész kedélyvilágára. Most lehangolja, megtisztítja, elérzékenyíti a könyvezésig, mikor bünei felett zokog; majd felvidítja, fellelkesíti az elragadtatásig, mikor vidám, zengő hangon hirdeti, hogy váltságunk van Jézus Krisztusban a kegyelemnél fogva. A mi egy jó tavaszi eső vetés előtt és vetés után, az a szép orgonázás praedikáció előtt és praedikáció után. Puhítja az a szív kemény földjét, porhanyósítja az engedetlenség, dacosság görngyeit, puha, meleg fészket készít az ige magvainak, — természetesen a már iskolázott gyülekezeti szép énekléssel karöltve.

Nem a szép orgonázásból lesz a lelki aratás, ha-

nem az Isten igéjéből, de, valamint a tavaszi jó eső előmozdítja a természeti, — úgy a szép orgonázás, lelkesítés által, előmozdítja a lelki aratás sikerét. Abban áll hát az orgona templomi hatása, hogy a vallásos érzést felkelti, a szívet, lelket föllelkesíti, a termő földet a vetés alá előkészíti; és már ezen munkássága által az Ur dicsőségét szolgálja.

„Nem vezett hát kárba áldozatod Istennek népe! Mert e most immár felavatott új orgona, amellet, hogy a késő unokáknak is hirdetni fogja áldozatkésziségedet s Isten elé is felhatott megemlékezésnek okaért szépen zengő hangjaival a te szívedet minden alkalommal készítenni az Isten igéjének befogadására; döngő, viharzó hangjaival, mint a természet orgonája, a vihar, minden alkalommal figyelmeztet téged Istennek erejére, hatalmára, nagyságára, — szóval dicsőségére; ellentétes hangjainak szép összhangzatával minden alkalommal figyelmeztet téged, hogy a te életednek is összhangban kell lenni Isten igéjével, Jézus életével, az emberiség üdvédekével s saját lelked üdvösségével.“

„Adja a dicsőség Istene, hogy buzgó lelkipásztoroddal új orgonád szép hangjaiban sokáig gyönyörködhesél s a hányszor csak gyönyörködöl, mindannyiszor szolgáljon az neked üdvödre, Istennek dicsőségére“ Amen.

Praedicatio után helybeli lelkész Takács Ferenc adta elő az orgona-alap keletkezésének, fejlődésének történetét, felolvassa a jószívű adakozók neveit. Elismerő szavakat intézett hivihez: „A ki dicsekszik, az Urral dicsekedjék“ mondá. Én dicsekszem ti bennetek az Urral, mert ez új orgona az Ur lelke bennetek való munkálkodásának s a ti engedelmisségetek bizonyítéka.“ Buzdította hiviét a további hűségre, áldozatkészésre, kiindulva Pál apostolnak ezen szavaiból: „a jókedvű adakozót szereti az Isten.“

Az orgonát Kerékgyártó István készítette 2000 koronáért. Ebből 1700 kor. gyűlt össze önkéntes adakozásból. Megemlékezésre méltó, hogy ez a kicsiny gyülekezet 11 év alatt 9000 koronát ajándékozott egyházi célokra, holott csak 1 egész telkes, 7 féltelkes gazda van benne, a többi napszámos és cseléd.

Az orgonára, avataián ember lévén, szakszerű bírálatot nem tehetek. Az általános tetszésnek azonban kifejezést adok.

Mint kedves jelenséget említem meg végül, hogy istenitisztelet után az intelligencia, férfiak és nők a lelkésznél tisztelegtek, a mi azt bizonyítja, hogy lelkész és szeretetreméltó neje köztiszteletnek örvendenek.

Veress Imre,
ev. ref. lelkész.

Lelkeszi közértekezleti gyűlés.

A debreceni ev. reform. egyházmegye lelkészi kara 1903. junius 18-án, a szokott helyen Derecskén tartotta lelkészi közértekezletét nt. Dávidházy János esperes ur elnöklete alatt. Azok, a kik e tekintetben is igyekeznek, ha csak tehetik, kötelességöknek megfelelni, ott voltak. Elnök a gyűlés megnyitása után az őszinte részvét, az igaz fájdalom hangján emlékezik meg Szücs László vértesi lelkésztársunk nagy hirtelenséggel, megdöbbentő váratlansággal történt elhunytáról. Vesztettünk benne. Az egyetemes lelkészi értekezletnek szorgalmas jegyzője, az egyetemes lelkészi karnak munkás tagja, az egyházmegyének szakavatott, lelkiismeretes, ügybuzgó számvevője, egyenes lelkű ember, jószívű barát volt. Csakugyan úgy van, a mint sirjánál Biber József lelkésztársunk igen találóan mondta, jól átgon-

dolt, megható sirbeszédében, hogy az nem szerette őtet a ki nem ismerte. Szücs László emlékezete és érde-meji jegyzőkönyvünkben megörökítettnek. Az egyetemes lelkészi értekezlet jegyzőjévé Veress Bálint hencidai lelkész választott. Az 1902. évről, a Nagybajomban megtartani szándékolt egyhm. egyházi értekezlet, a nagybajomi egyház akkori viszonyai miatt elmaradt. Miután az építkező nagybajomi egyház jelen körülményei között sem láthatná úgy az értekezletet, mint óhajtaná, az 1904. évi egyhm. egyházi értekezlet helyéül Báránd jelöltetik ki. Az erre tartozó további teendők elvégzésére elnök felkérte. Az értekezleten egyházi beszédet tart Szabó Imre udvari lelkész, felolvasást pedig Miskolczy László gáborjáni lelkész és Nagy Ferencz egyhm. világi tanácsbíró. Az egyházmegyei nevelési segélyért esperes urhoz 4 kérvény érkezett be. Biber József és Vértessy Mór a gyűlés folyamán meggyőződven arról, hogy ez időszert az alapszabályok értelmében Bélteky Lajosnak szeptember 1-én a debreceni ev. ref. tanítónőképző intézetbe lépő Ilma nevű leánya a föltétlenül illetékes és jogosult a nevelési segélyre, mivel arra első sorban tanítónőképző intézeti növendékek illetékesek: kérvényeiket visszavették. Negyedik kérvényező nt. özv. Gyulay Lászlóné asszony volt, a ki a debreceni ref. főgymnasium VII-ik osztályába járó fia számára kérte a segélyt. Ez a folyamodvány a félrevezetésen alapuló félreértésből, tévedésből s aztán az azt követő, a mint kérvényében ő mondja: „a csalódás keserű érzéséből“ fakad. Az a segély, a mit kérvényező enleget, a messze idő kedvező körülménye lesz; olyan segély ez idő szerint nincs, tehát esperes ur olyanra felvétel végett elő sem terjeszthette Gyulay Pált s így esperes ur nem vádolható mulasztással, a mi ő nála hivatalos dolgait illetőleg, tapasztalásunk szerint ki is van zárva; de nem illeti szemrehányás a debreceni egyhm. lelkészeket sem, mintha elfelejtkeztek volna néh. Gyulay László előttünk tiszteletben álló emlékezetéről, illetőleg általában szólva, hogy ők mit sem gondolnának elhunyt lelkésztársaik, barátaik elmaradt özvegyei és árvái jogainak épségben fenn- és tiszteletben tartásával; de nem vádolhatók végül, vagy hát szó sem érheti azokat a lelkészeket, a kiknek gyermekeik ez ideig élvezték a nevelési segélyt, mert hiszen ha ezért a nevelési segélyért — és nem azért, a miért a kérvényében — folyamodott volna nt. Gyulayné asszony, többen levén folyamodók, meg a többiek vidékiek voltak és esetleg jobb osztályzatúak, kérdéssé vált volna, hogy vajjon megkapja-e Pál nevű fia a segélyt, a miért hogy folyamodni kell, világosan meg van írva az 1899. évi szeptember 13-ik napján tartott egyházmegyei közgyűlés jkvének a 27-ik lapján megtalálható „Szabályzat“ 8. §-ában. Lelkeszi közértekezleti gyűlésünk az 1903. márc. 27-iki egyhm. közgyűlésnek, a testvér egyházmegyék jkveiből a közérdekűbb tárgyakról összeállított 47-ik jkvi. számának kivonatát az egyes lelkészi körök elnökeinek megküldeni határozza, azt meg tudomásul veszi, hogy Nagy Márton tépei, Diószegi Mihály sámsoni lelkészek a derecskei lelkészi körhöz való csatlakozásukat bejelentették; affelett pedig sajnálkozását fejezi ki, hogy debreceni lelkésztársaink közértekezleti gyűléseinke évek óta nem jelennek meg. Vajjon micsoda okaik vannak? Sajnáljuk ezt a mulasztást a közügy érdekéből is; mert hiszen az értekezleten való megjelenésünk nagyon alkalmas arra, hogy az együvé tartozandóság érzete, az egymás megbecsülése, a kartársi szeretet, az egyetértés közöttünk erősödjék és aztán az esetleg feltámadható ellen-

tétnek, vagy éppen keserűségnek elejét vegye a közügy meg a magunk javára is. 1902. máj. 26 án hozott közértekezleti gyűlésünk ama felhívására, mely szerint az egyes lelkészi körök mondják meg véleményüket F. Varga Lajos amaz indítványát illetőleg, hogy az egyházmegyei lelkészi könyvtár paróchiális könyvtárakra fölosztassék, ez ideig csak a derecskei lelkészi kör felelt. A többi kör megsürgöttetik, hogy e tárgyban szintén hozzon határozatot. A derecskei kör nem tartja fölözthetőnek, mert „az egyhm. lelkészi könyvtár legnagyobb részét az egyhm. lelkészi testületnek tulajdonát képező Miskolczy-adomány teszi.”

Ezek után következett két értékes, figyelmes meghallgatásra érdemes felolvasás. Nagy Lajos konyári lelkész ismertette néh. Révész Imrénének a „magyar prot. egyh. és iskolai Figyelmező” 1871. évi 5, 6, 7, 8. füzetében a következő cím alatt megjelent munkáját: „A magyar prot. hitfelekezetek egyházi és iskolai szükségseinek országos költséggel való fedezéséről, különös tekintettel a kath. autonómiai mozgalmakra.” Értekezését ezzel az indítvánnyal végzi: „mondja ki a tisztelt értekezlet, hogy Révész Imre itt most ismerietett tanulmányát a mai viszonyok között is nagy értékűnek tartva, annak a „Figyelmező” után külön füzetben mielőbbi kiadását s a prot. egyházak körében való elterjesztését óhajtja. Ennek engedélyezése, sőt ez irányban való szives közreműködés céljából egyfelől a néh. nagynevű szerző jeles fiát nt. Révész Kálmán kassai ev. ref. lelkész s esperes urat, másfelől pedig a m. prot. irod. társaság mélyen tisztelt elnökségét s igazgatói választmányát — titkára nagytt. Szóts Farkas ur utján bizodalmasan felkéri.” — Közértekezleti gyűlésünk az indítványt teljes egészében elfogadja. Nt. Révész Kálmán esperes és nt. Szóts Farkas titkár urakat ezen jkvi. kivonatának megküldésével fölkeri, hogy az ügy sikerülhetése érdekében a lehehető megtenni sziveskedjenek. Ezután F. Varga Lajos lelkész-társunk tartott felolvasást: „A cél felé!” cím alatt. Mélyenjáró, nagy tanulmányozásra valló munka. Illető felolvasó urat megkérte közértekezleti gyűlésünk, hogy ezen gondolkozásra készítő, eszmeket ébresztő munkáját a Debreceni Prot. Lapban a szerkesztő szives engedelmével tegye közzé.

Mindkét felolvasónak köszönetet mondva, közértekezleti gyűlésünk lelkes hangulatban, arról valló meggyőződésben, hogy a magunk mint egyházi és iskolai ügyeink érdekében kívánatos sőt szükséges dolog az, hogy mi lelkészek is lelkészi értekezletre összegyűljünk s eszmét cseréljünk, okuljunk, egymást kérdezzvén — tanuljunk, valamelyes dolgot megvitassunk — szétoszlott.

Veress Bálint.

IRODALOM.

Magyar írók élete és munkái. Jelezni óhajtjuk folytatólag *Szinnyei Józsefnek* Hornyánszky Viktor által Budapesten kiadott s végtelen értékű nagy művéből a IX. kötet 5. és 6. vagyis az egész mű 78. és 79. füzetét, a *Nagy János—Némethy Lajos* nevekkel. Lapunk irányához képe-t csak a protestáns egyházi és iskolai írók neveit emeljük ki a kezünk alatti két füzetből. E nevek a következők: Nagy József bodrog-kereszturi, Nagy József mező-bándi, Nagy József cigándi, Nagy József debreceni, Nagy József karsai ev. ref. lelkészek; Nagy József (szotyori) sáros-pataki,

Nagy József kecskeméti, ev. ref. tanárok; Nagy Kálmán deési ev. ref. főtanító; Nagy Károly (szotyori) debreceni ev. ref. kántor, zenetanár; Nagy Károly m.-szigetev. ref. tanító; Nagy Károly munkácsi ev. ref. lelkész; Nagy Károly kolozsvári ev. ref. theol. tanár; Nagy Lajos m.-atádi ev. ref. lelkész; Nagy (Hajdu) Lajos h.-m.-vásárhelyi ev. ref. tanár; Nagy Lajos konyári, Nagy Lajos felsőbányai, Nagy Lajos (ráczkevi) labodi, Nagy Lajos szeghalmi ev. ref., Nagy Lajos szent-antalfai ág. hitv. ev. lelkészek; Nagy Lajos magyar-régeni, ev. ref. tanító; Nagy Lajos békési ev. ref. tanár; Nagy László n. enyedi ev. ref. igazgató tanár; Nagy Menyhért tarnóci, Nagy Mihály (komádi) n.-dorogi ev. ref. lelkész; Nagy Mihály komáromi ev. ref. lelkész superintendens; Nagy Mihály (sarkadi) szatmári ev. ref. tanár; Nagy Pál rév-komáromi ág. hitv. ev., Nagy Pál (vályi) somallyai ev. ref. lelkészek; Nagy Pál debreceni ev. ref. tanár; Nagy Péter erdélyi ev. ref. püspök; Nagy Sámuel, az ev. ref. egyházunk bécsi ágense; Nagy Sámuel szabadszállási ev. ref. esperes-lelkész; Nagy Sándor hidvégi, Nagy Sándor esőköli, Nagy Sándor ágyai ev. ref. lelkészek; Nagy Sándor sajó-kazai ev. ref. tanító; Nagy Sándor n.-révi ev. ref. lelkész; Nagy Sándor debreceni ev. ref. főgymn. hely. tanár; Nagy Zsigmond sz.-leányfalvai ev. ref. lelkész; Dr. Nagy Zsigmond debreceni ev. ref. főgymn. tanár; Nagy-Ari Benedek kolozsvári ev. ref. lelkész; Nagy-Ari József fogarasi ev. ref. lelkész, Apafi Mihály udvari papja; Nagy-Bánai Mátyas protestáns verskölto a XVI. században; Nagy-Enyedi Ferencz, Nagy-Idai Mihály debreceni ev. ref. főisk. tanulók; Nagy-Vári János rimaszombati ev. ref. praedikátor; Nánási Lovász András erdélyi, Nánási Lovász István n.-bányi ev. ref. lelkészek; Nánási István leydeni ev. ref. tanuló; Nánási Lovász József h.-bőszörményi ev. ref. lelkész; Nánási Lajos debreceni ev. ref. theologus; Nánási Lovász Mihály leydeni ev. ref. hallgató; Nánási Lovász Mihály n.-bányai ev. ref. esperes-lelkész; Nánási N. Miklós debreceni ev. ref. tanuló; Naszályi István pápai, Naszályi (Szász János) palotai ev. ref. Neckel János körmöci ág. hitv. ev. lelkészek; Nekeseh András wittenbergi ág. hitv. ev. tanuló; Neidel Pál brassói ág. hitv. ev. lelkész; Nemegeyi János Miklós n.-enyedi ev. ref. főiskolai tanár; Nemes Benjámín nyirbogáti ev. ref. esperes-lelkész; Nemes Ferencz s-pataki ev. ref. jogakadémiai tanár; Németh Adam pozsonyi lyceumi ág. hitv. ev. tanuló; Németh Ferencz dombói ev. ref., Németh István kis-pécsi ág. hitv. ev. Németh János pap-keszi ev. ref., Németh József tassi ev. ref., Németh Károly budapesti ág. hitv. ev. lelkészek; Németh Lajos békés-csabai ág. hitv. ev. népiskolai igazgató-tanító; Németh László győri ág. hitv. ev. lelkész; Németh Sándor pozsonyi ág. hitv. ev. lyceumi tanár; Némethi András debreceni ev. ref. főiskolai tanuló; Némethi (Pap) István utrechti és franekarei ev. ref. tanuló; Némethi Lajos (ujfalusi) debreceni ev. ref. lelkész. Az eddig megjelent 79 füzet összesen 16,795 író életrajzát tartalmazza. Egy-egy füzet ára 1 korona. Mindnyaján melegen ajánljuk e rendkívül becses nagy művet.

„**Jogakadémiák és jogi-vizsgálatok.**” E cím alatt dr. Horvát Ödön kir. tanácsos, az eperjesi jogakadémia dékánja, két nagyobb tanulmányát tette közé a jogakadémiáról és a jogi-vizsgálatokról. A jogi-irodalom terén rég ismert nevű szerzőnek ez a műve le nyomata azoknak a nagy szakértelemmel és gondos-

sággal szerkesztett tanulmányoknak, melyeket e tárgyra vonatkozólag a Jogi Lexikon IV. kötetébe közölt s melyekben — tömör és szabatos előadásban — minden számottevő adatot feldolgozva találunk, mely a címbebeli kérdésekre vonatkozik. A mű értékét nem kis mértékben fokozza az, hogy az éppen napjainkban jelent meg, mikor a jogi-vizsgálatok reformjának nagy és nehéz kérdése állandóan szőnyegen van. A mű melyre felhívjuk a kérdés iránt érdeklődők figyelmét, a Pallas irodalmi és nyomdai részv.-társ. kiadásában jelent meg s Kósch Árpád könyvnyomdájában — Eperjesen — 2 koronáért kapható.

A 4²/o-os osztrák államadósság konverziója és a magyar állam évi járuléka. Külön lenyomat a Magyar Közélet-ből. Irta: dr. Flórián Károly eperjesi jogakadémiai tanár. Budapest, Politzer Zs. és Fia kiadása. Ára 1 korona.

Dr. Flórián Károly eperjesi jogakadémiai tanár fenti cím alatt az ugynevezett „közös“ államadósság átváltoztatásához szól hozzá az egész eddig keletkezett irodalom bő felkarolásával és a kérdés historikumára való beható kitérésekkel. A szerző fejtegetéseinek az a veleje, hogy a szőnyegen forgó államadósság egész tömegében osztrák államadósság és így „magyar block“ — nincsen. Nemkülömben, hogy az 1867: XV. t.-e. 6. §-ában a magyar állam részére biztosított visszafizetési jog az államadósság konverziójától teljesen független és hogy ennek a visszafizetésnek, helyesebben megváltásnak, az eredeti kamatláb alapján kell történnie. Szerző az eredeti kamatlábat az államadósság egész tömegére 4¹/₂o-ban állapítja meg és számításai szerint körülbelül 1300 millió koronányi tőke-összeg lefizetése alapján válthatja meg a magyar állam évi járulékát. A tanulmány bőven foglalkozik a visszafizetés összes eddig felmerült módoszataival, nemkülömben állandó figyelemmel van az osztrák parlamentben ebben a kérdésben felmerült nézetekre.

Rákóczy-album. A Rákóczy szabadságharc kétszázados évfordulója alkalmából értékes, becses és idősebbi ajándékkal kedveskedik olvasóinak a legrégebb és legnagyobb, legjobban szerkesztett, független irányú magyar napilap: az „Egyetértés.“ Egy Rákóczy-album lesz ez a kiválóan becses diszmunca, a melynek nagyobbik fele a kétszázévesztendő dícső események írásban és képből való ismertetésének és bemutatásának lesz szánva. A Rákóczy-korszak lesz tehát az album fő tárgya s hivott művészek képei, a legkitünőbb írók és történetudósok, valamint politikusok tanulmányai festik majd híven ezt a hatalmas időszakot . . . Ezen felül persze az év minden kimagasló eseményének és a magyarság minden nagy érdekének jut tér az albumban s lesz ezeken kívül nagy irodalmi része is, a mely díszére válik majd minden könyvtárnak. Mutatóul ez albumból minden ujonnan belépő előfizetőnek a kiadóhivatal azonnal küld teljesen ingyen és bérmentesen egy gyönyörű kartonlapot, a mely Kossuth Lajos leghívebb arcképe. A kép, a mely sok mással együtt az album egyik melléklete lesz, Morelli tanár metszése és a Franklin-Társulat kitünő nyomdájából kerül ki. Az évközben járó kedvezésekből ez a karácsonyi ajándék nem von el semmit. Nagy ünnepi mellékletek, bőséges irodalmi rész, a legkitünőbb regények, nagy események idején külön kiadások és külön mellékletek sohasem maradnak el. Az Egyetértés megrendelhető egy hónapra 1 frt. 80 krért a kiadóhivatalban: Budapest, IV., Vármege-utca 11. szám.

Felhívás. Nagytiszteletű lelkésztársaim! Egy kötet egyházi beszédet adtam ki, mely csaknem egészen közönséges egyházi beszédekből áll. Ugy tapasztaltam, hogy az e nemű beszédek aránylag a legkevesebb számmal vannak, pedig a leggyakrabban ilyenekre van szükségünk. Igyekeztem korszerű, azaz a mai gondolkodásnak megfelelő beszédeket nyújtani, s hiszem, hogy tiszt. lelkésztársaim minden átalakítás nélkül s bármely gyülekezetben használhatják. A mű tartalma ez: I. Örök oszlopok. II. A legnagyobb parancsolat. III. Mit kell hinned? IV. A gyümölcstelen életű ember. V. A magasabb élet. VI. Az idvesség feltétele. VII. Az isteni gondviselésről. VIII. A test törvénye. IX. Vagyon becsület nélkül — becsület vagyon nélkül. X. Két bosszu, két halál. XI. Tavaszi. XII. Jób és barátai. XIII. Hivők és hitetlenek. XIV. Az élet örömeinek megrontói. XV. A bűnhődés a bűn bizonyos következménye. XVI. Őszi. XVII. Az Urnak terhe. XVIII. Az Isten törvénye — bensőnk tükre. XIX. Ti pedig kinek mondotok engemet? XX. Ezekias mérlege. A midőn szives megrendeléseiket kérni bátorkodom, szabad legyen arra hivatkoznom, hogy művem a beregi ev. ref. egyházmegye lelkészi testülete kiadásra méltónak ítélte s a kiadást anyagi segélyvel is lehetővé tette. A kötet ára 3 korona, melynek utalványozása, vagy levelező-lapon való megrendelés után bérmentve küldöm. Izsnyéte (u. p. Sztrabicsó, Beregmegye). Kiváló tisztelettel: *Szentimrey József*, ref. lelkész s e. m. főjegyző.

KÜLFÖLD.

Külföldi egyházi élet.

Az olasz kath. egyház; a spanyol indulgenciák; XIII. Leo pápa mint eretnek.

A múlt év végén egy nemesen gondolkozó katolikus ir azon szerep betöltésére vállalkozott, hogy az ir klerusnak hazájában elkövetett üzelmeit feltárja honfitársai és a világ előtt.* Most újra két angol könyv áll előttünk, melyek közül az egyikből *Olasz*-, a másikkól *Spanyolország* egyházi viszonyaira vonhatunk szomorú következtetéseket.

Dr. Robertson Sándor ir az olasz kath. egyházzal *The Roman Catholic Church in Italy* cím alatt több évi ottani tapasztalata alapján. Sötét, ijesztő azon kép, a mit e könyv elénk tár, de sajnos igaz. A római egyház legfőbb tanítói, kegyosztói s kormányzói közege a pápa teljesen a jezsuiták befolyása alatt áll, ezeknek főnöke a „fekete pápa“ a tulajdonképpeni pápa. A pápa szolgái helyzetét Olaszországban mindenki ismeri, tetteiért nem nagyon ítélik el, sőt sajnálattal mondják felőle: „Szegény ember, ő csak azt teszi, a mit neki parancsolnak.“ Ha a pápa a jezsuita tanács mellőzésével saját feje után akar cselekedni, a mérgezésre biztosan el lehet készülvén. Szerző beavatott köröktől határozottan halotta és állítja, hogy a pápa semmit nem eszik és iszik addig, míg előtte az ételt és italt meg nem kóstolják.

A papság és nép között tátongó örvény immár nagyra nőtt s, ha a papok számát nem külföldi, különösen ir klerusokból egészítenék ki, az olasz nép pártfogása felől a klerus ki is veszhetne. A papok erkölcsen üzelmeit rövid szavakban találóan festette *Olasz-*

* Megjelent rövid ismertetése a Debr. Prot. Lap ez évi 8. számában.

országoknak volt miniszterelnöke Zanardelli, ki néhány év előtt Bresciában ezen kijelentést tette: „Ugy látszik, hogy az egyház ma jobban viseli magát, mint régen. Nem látom most már Rómában, a mit gyermekkoromban láttam, hogy leányok az utcákon keresztül a kocsisokkal és szolgákkal együtt bibornokaik ruháiban kocsikáznak. Vajjon e javulás onnan van, mert az egyház tért jobb utra? A világot sem! Hanem az okot abban kell keresnünk, hogy a törvény szigorú keze korlátozza a papok kicsapongásait.“

Az olasz klérus nagy része hitét veszítve meggyőződése ellenére morzsolja napjait. A szerző előtt egy szerzetes e szavakat mondta: „Mi fiatal papok korában, vagy későbben azon utra érünk, a melyen be kell látnunk, hogy hazug hivatási kört töltünk be, s vagy szakítanunk kell a római egyházzal, vagy pedig lelkiismeretünket elaltatva mechanice teljesítjük kötelességeinket, miközben gyakran egyszerűen hitlenekké, vagy atheistákká leszünk. Az általam ismert papok 90 százaléka meggyőződését elhallgatva teljesen hitetlen.“

Ilyen körülmények között nem lehet azon esodálkozni, hogy Olaszországban, főképpen Rómában a protestantismus rohamosan terjed s a pápának a múlt év december havában bullát kellett kiadni ellenök. Szerzőnek e munka megírásával az volt a célja, hogy az olasz kath. egyház mai helyzetét feltárva, honfitársai között még nagyobb propagandát keltsen az olasz földön működő protestáns mozgalmak érdekében.

A spanyol egyházi viszonyokat feltáró másik munka még sensatiosabb, meglepőbb, s — ha nem megbízható forrásból eredne, kételkedni szeretnénk az abban foglaltak lehetősége felől. Szerzője *Fulano* címe: *Romish Indulgences of To-day; or Is Tetzal dead?* („Római indulgenciák napjainkban, vagy: Tetzal meghalt?“) Szerző jól ismerős Spanyolországban, hol néhány évet töltve barátságot kötött egy angol róm. katolikussal, ki régi idő óta Spanyolországban lakik. Az 1899. évben észrevette, hogy a boltokban bünbocsátó cédulákat árulnak, melyek közül a legtöbb, tekintettel az éppen akkor levő nagybőjtre, *bula de carnes* feliratot visel s a bőjt ideje alatt a hus evésből származó halálos bünök ellen nyújt bocsánatot. Egy ilyen cédulát megszerezve, angol róm. kath. barátjának mutatta meg és kíváncsian várta véleményét. A kath. angol kétségbe vonta a bünbocsánati cédula hitelességét s az indulgenciát legott megküldötte a pápának egy levél kíséretében, melyben felvilágosítást kért arra nézve, hogy e cédulák hitelesek-e. A boltok kirakatait jobban szemügyre véve, másnemű bünbocsátó leveleket pillantott meg; így a *bula de composición*-t, mely a tolvajlási bünöket bocsátja meg s a *bula de definitio*-t a purgatoriumban szenvedő lelkek szabadítása érdekében. Ez újabb események még inkább felizgatták kedélyét és sürgönyben kéri a pápát az előbb küldött levélre adandó válaszra.

Végre is az általa elküldött cédulát a következő rövid, dátum és aláírás nélküli levél kíséretében kapta vissza: „*Minden kath. pap felvilágosítást adhat arra nézve, hogy ez (t. i. az indulgenciák árulása) nem simonia, hanem ajánlat és alamizna jótékony és kegyes célok érdekében.*“

Az angol róm. katolikust e válasz nagyon meglepte. Ujra másik levelet intéz a pápához, melyből egy részletet itt közlök:

„Szenséges Atya! Megkaptam a felvilágosítást, t. i. a spanyol nyomtatott cédulát és egy megjegyzést (a mit aligha lehet levélnek nevezni,) melyben felvilágosi-

tást nyerek a felől, hogy „minden kath. pap“ . . . stb. (lásd fentebb).

„Ezen értesítés sem dátummal, sem aláírással nem volt ellátva. Ebben én gyakorlatilag ki vagyok oktatva, hogy a szükséges felvilágosítást bármely paptól megnyerhetem. Vagyis más szavakkal, ön lerázza a felelőséget és átteszi olyan papnak vállaira, kiket nem lehet felelőségre vonni.“

„Tekintettel arra, hogy az irott és nyomtatott indulgenciáknak ilyenmü árulása Angliában nem szokásos, még nem tudom meghatározni, hogy az ön felvilágosításnak a jövőben milyen sorsa lesz . . . de én kénytelen vagyok a magam iránti igazság és becsület érdekében áthágni a róm. egyház küszöbét, melynek 30 éven át voltam tagja.“

„Válaszának minősége, már maga a késedelmezés is, azt árulja el, hogy önnek a közönséges illetet illetőleg hiányos nézetei vannak.“

„Végül megemlítem, hogy mindent meg fogok tenni, a mi hatalmamban áll, hogy e dolgot nyilvánosságra hozzam úgy a római katoliku ok, mint a protestánsok körében. Ön, úgy lehet, sajnálkozni fog keresztyénellenes utam miatt, melyben tévelyegni lát engem, ki egykor egyházának hü tagja voltam. Maradok stb.“

Ime egy fényesen beszélő bizonyosság arra, hogy az egységesnek nevezett római egyház milyen különböző álláspontokat foglal el a különböző országokban mindent a politikai és műveltségi viszonyokhoz alkalmazkodva. Angliában és Németországban lakó hiveivel elhitheti, hogy a bucsut osztogató cédulák árulása a reformációt megelőző kor tévedése volt, míg ellenben Spanyolországban, melyet büszkén nevez a magáénak, nyíltan üzi vakmerő kereskedelmét a pápa helyeslése és engedélye birtokában. Ezek után könnyen feleletet adhatunk a *Fulano* kérdésére: „meghalt-e Tetzal?“

Nem kevésbé érdekes és szánalmas a következő történet, mely a mostani pápát *nyilvános eretneknek* bélyegezi: XIII. Leo, még mint *Giovacchino Pecci* perugiai érsek 1874-ben egy könyvet adott ki „a szent szüz legszentebb véréről“ melyet azonban az egyházi iratok felülvizsgálásával megbizott bibornoki congregatio az indexbe sorozott. Három év mulva pápává lett az eretnek szerző, könyvét az indexből nem törölték el, csak a szerző nevét titkolták el. Ez a pápás egyház nyomoruságos vergődése. 1874-ben még eretnek s rá három év mulva már csalhatatlan pápa lehet valaki.

A „Life of Faith“ és a svájci ref. „Kirchenblatt“ nyomán.

(Basel.)

Nánássy Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

KOVÁCS LAJOS
meghalt.

Alig zártuk be lapunk múlt heti számát, már is eljutott hozzánk a szomorú hír, hogy tanítóképezdénk munkás igazgatója *Kovács Lajos* az örökkévalóságba költözött. Halála nem

volt váratlan. Gyógyíthatatlan organikus szivbaja régen sorvasztja s tudta mindenki, hogy a munkában fáradhatatlan férfi földi életének napjai meg vannak számlálva. Csak egyedül ő hitt, ő maga reményelt mindvégig . . . ! Folyó hó 20-án aztán megszűnt hinni, megszűnt reménylni a beteg szív s ma már ott pihen csendesen a hantok alatt! Élete megírójának a feladata őt úgy is mint embert, úgyis mint tanárt jellemezni.* Mi itt csak annyit jegyzünk fel róla, hogy nem közönséges ember volt. Voltak eszméi, melyeknek megvalósításában mindig arra törekedett, hogy a népnevelés érdekeit az általa annyira szeretett magyar református egyház érdekeivel összhangzásba hozza. Ezért élt, ezért dolgozott. A törekvéseit siker koronázta. A debreceni tanítóképezde felvirágzását az ő fáradhatatlan munkásságának köszöni s azok a tanítók, kiknek sok százai széles e hazában a népnevelés mezején forgolódnak, áldva gondolhatnak vissza reá, kitől annyi jót, annyi szépet tanulhattak. Temetése nagy részvét mellett f. hó 22-kén délután volt. A halottas háznál elhangzott gyászének után koporsóját a nagytemplomba vittük s itt *Könyves Tóth Kálmán* mondott felette szép és igaz imádságot. Nyitott sirjánál a hatvan-utcai temetőben tisztvárosa *Orosz István* bucsuzott el tőle. Hat gyermeke — 3 fia és 3 leánya — gyászolják közelebről. Ő volt az utolsó azon tanárok között, kik a debreceni tanítóképezdének bölcsőjénél is ott állottak s a ki ezek között a katedrától legutoljára vált meg.

— **Lapunk szerkesztése a nyári szünet alatt.** A nyári szünet alatt, — értvén július és augusztus hónapokat, lapunk felelős szerkesztője Debrecenben nem tartózkodván, helyette, mint már több év óta, úgy az idén is *Rózsa Sándor* felavatott s több éven át gyakorló lelkész jelenleg kollégiumi pénztárnok lesz lapunkért felelős. Midőn ezt tisztelt munkatársainknak s általában az érdeklődőknek tudomására hozzuk, egyszersmind kérünk, — a fent megnevezett 2 hó alatt minden, a lap szellemi részére tartozó küldeményt és megkeresést egyenesen a helyettes szerkesztő címére: (főiskolai pénztári hivatal) irányítani.

— **Kongruaügy.** A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 22449. sz. a. kelt leiratában helyben hagyta s elfogadta az egyházkerületi pénztár által kiállított folyó évi első félévi kongruaszámadást. Rámutatván arra, hogy az üresedésekről nem jutnak el a miniszteriumhoz a szabályszerű jelentések, a személyváltozások haladéktalan bejelentését sürgeti. Ebben a tekintetben már több ízben történtek mulasztások, a melyeknek következtében a kongruatörvény (1908 évi XIV. t. c. 16. §.) alapján a késedelmező lelkészek az illetmények utalványozásakor rövidséget szenvedtek. Mi a magunk részéről is hathatósan ajánljuk t. lelkésztársaink figyelmébe a nevezett §-t, vigyázzván arra, hogy a káplántartási költségek folyósítása érdekében tett felterjesztések nem pótolják a kongruás egyházak lelkészi hiva-

* Életleírását legközelebb hozzuk.

Szerk.

talában történt változásokról megkívánt jelentéseket, mivel amazok más hatóság kezelése alatt állanak. A helyét változtató lelkész pedig az esperesi hivatal útján minősítési bizonyítványait a hozzá tartozó egyéb okmányokkal együtt mindannyiszor köteles felterjeszteni, a hányszor állomást változtat, tekintet nélkül arra, hogy okmányai az előző helyváltoztatások idején már fel voltak terjesztve.

— **Évzáró ünnepély.** A szokásos nyilvános vizsgák megtartása után június 21-én d. u. 4 órakor tartotta meg a nánási gymnasium az évzáró ünnepélyt. A 9 számból álló program kiváló pontját Nagy Elek igazgató évzáró beszéde képezte, melyben a lefolyt tanév eseményeinek vázolója közben a szép számmal egybegyűlt városi közönséget megörvendeztette annak kijelentésével, hogy a gymnasium 7-ik osztálya az 1904-5 tanévre meg lesz nyitva. Úgyes szavaltatok s az ifjusági énekkar előadott énekei gyönyörködtették a jelenlevőket. Majd kezdetét vette az ösztöndíjak és jutalmak kiosztása, pénzben és jutalomkönyvekben, még pedig jelentős számban és mennyiségben, melyeknek mindenikét találó s buzdító szavak kíséretében nyújtotta át az arra érdemesnek ítélt tanuló ifjaknak az ünnepélyen a fáradhatatlan igazgató. Egyik 6-ik oszt. tanuló úgyesen előadott beszédben bucsuzott el a tanintézet-től s a szeretett tanároktól tanulóitársai nevében is, végül még egy dal az énekkartól s aztán a jólvégzett kötelesség tudatával oszlottak szét tanárok s tanulók a pihentető szünetre, miután még előbb Benkő Lajos ig. tanácselnök a tanárkar odaadó buzgó fáradozásáért a fenntartó testület s a szülekközönség nevében őszinte köszönetet mondott. Az ilyen ünnepélyes évzárás tanulóra mint a közönségre csak jótékonyan hat, s annak rendszeres megtartásáért az igazgatót és tanártársait méltó elismerés illeti.

— **Mikor az ember elszólja magát.** Az „Alkotmány“ c. klerikális ujság azt írja a „Független Magyarország“ után, hogy a deési ev. ref. egyház megkeresést intéz az összes egyházkerületekhez, hogy a zsolttáros könyvből töröljék a Gotterhaltet, s reflexióképpen veti oda, hogy ők (már az Alkotmányék) nem is tudták, hogy a református *imakönyvekben* benn foglaltatik ez a nóta, lám a katolikus imakönyvekben sehol sem található. Hogy az Alkotmány hazafias aggodalmát eloszlassuk, tudatjuk vele, hogy a mi imakönyveinkben sincs meg sehol ez a „nóta“. S nem is imakönyvről, hanem énekeskönyvről van itt szó. A magyarhoni négy egyházkerület énekeskönyvében sem találja meg a Gotterhaltet senki. Bevették azonban a dallamát az erdélyi énekes könyvbe, mely még 1837-ben szerkesztődött, a CCXIV. számú dicséretben, a mikor tehát nem lehetett még az a „Haynau nótaja.“ De már a legujabban meg szerkesztett s mind az öt egyházkerület részére készített új énekeskönyvbe nem jött be. Hanem igenis a mint tudjuk, valószínűleg bejön az új énekeskönyvbe a Kölesey himnusa, s melyet csak a pápisták nem éresztenek be a templomba, hanem a helyett a parádék alkalmával csakugyan a Gotterhaltét trombitáltatják. Hát majd csak akkor tessék felénk próbálni a seprűjét a t. Alkotmánynak, ha a saját felekezete háza előtt nem lesz söpörni való.

— **Adomány a nikinci-i ref. magyarságnak.** Messze tengeren-tulról *Harsányi István* tiffini lelkész 9 korona 81 fillért (kilenc korona 81 fill.) küldött lapunk szerkesztőségéhez egy szép levél kíséretében s azzal a kéréssel, hogy juttassuk el azt a nikinci-i szegény magyar reformátusok kezéhez. A midőn magyar hit-

sorsosaiért ott a tengeren túl is oly melegen érző derék lelkészársunknak az adományát ezennel nyugtázzuk, egyszersmind jelezni kívánjuk, hogy a pénznek illetékes helyre való elküldéséről gondoskodtunk.

— **Tájékozás** a felső szabolcsi ev. ref. egyházmegyei leányinternátusról. A felső-szabolcsi ev. ref. leányinternátusba az elmúlt iskolai esztendőben összesen 16 növendék vétetett fel, kik közül 14 a polgári leányiskolába s 2 a nőpariskolába iratkozott be. Gátló körülményeiknél fogva eltávoztak hárman s így az iskolai év végéig bentlakó volt 13. A növendékek közül egész díjas volt 6, kedvezményes 6, ingyenes 4. A jövő iskolai évre 24 növendék vehető fel. A felvételt a kérvények augusztus hó 15-ig a nyiregyházi ev. ref. lelkészi hivatalnál adandók be. Az internátusba olyan növendékek vétetnek fel, a kik legalább négy elemi osztályt kielégítő sikerrel végeztek és jó magaviseletet tanúsítanak. Az internátus növendékei első sorban a helybeli polgári leányiskolába iratkozhatnak be, beiratkozhatnak a nőpariskolába is. Az internátus egészen a modern kor követelményei szerint van berendezve. Vizvezeték, fürdőszoba, tágas tanuló-, társalgó-, zene-, és hálószobák, — összesen a mellékhelyiségeken kívül 16 szoba és terem állanak rendelkezésre, melyek körülbelül egy holdnyi területen vannak elhelyezve. Az internátus gondot fordít a szorosabb értelemben vett nevelésen kívül a modern nyelvek, zene és kézimunka megtanulására, valamint arra, hogy nyilvános iskolába járó növendékek az egyes tantárgyakból otthon felvilágosításokat és magyarázatokat nyerjenek. Az intézet célja az is, hogy a növendékek ügyes és gondos háziasszonyokká, továbbá vallásos, buzgó s igaz magyar nőkké neveltessenek fel. A felügyeletet és ellenőrzést a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye gyakorolja. A folytonos örökös és nevelés vezetése pedig meghatározott házi és napirend szerint egy gondos és képes igazgatónőre s egy nevelőnőre van bízva. Az intézetnek rendes házi orvosa van. Az élelem reggel kávé, ebédre három talétel, aztán tízórai s délutáni uzsonna s este vacsora. — Az ellátási díj 400 kor. az egyházmegyei lelkészek s tanítóknak 300 kor. Ez összegbe nincs belefoglalva a tandíj; valamint ez összegben felül kell fizetni butorhasználatot s orvosi díj fejében 13 koronát és havonként a mosás díját 2—2 koronát. Hogy a növendékek mely ruhaneműekkel szerelendők fel, — továbbá egyéb kérdésekre a nyiregyházi ev. ref. lelkészi hivatal szolgál szíves felvilágosításokkal. Nyiregyháza, 1903. június 1. *A leányinternátus Igazgató-Tanácsa.*

— **A közérdeklődés s az „Erdélyi Prot. Lap.”** Az „Erdélyi Protestáns Lap” tehát a Királyhágón túl fekvő egyházkerület *hivatalos lapja* írja június 18-án megjelent számának *vezércikkében*: „A közalap sorsánál még szomorubb a lelkészi országos özvegy-árvai gyámintézete! Igaz, hogy ezt magunk csináltuk s be-következését előre láthattuk! . . . Valószínű, hogy új alapokra kell fektetni az egész intézményt s erre egyengeti a konvent az utat ama határozatával, hogy ezzel kívánja kapcsolatba hozni a lelkészi nyugdíjintézetet. *De ennél az intézményünknel is majdnem kiált az a hanyagságunk, hogy hivatalosaink* (cikkíró az egyházi sajtót érti aztán a vezető egyházi férfiakat! Szerk.) *jól-lehet róluk és az ő társaik családjairól van szó, nem tudják, sőt meg sem kísérlék felébreszteni iránta a közérdeklődést.*” Sulyos vád a vezető „hivatalosokra nézve! S ajánljuk becses figyelmükbe azoknak, kik ha egy-egy kényesebb természetű dolgot érint a sajtó, vagy önálló nézetet mer hangoztatni, azonnal

készek lapra, szerkesztőre, íróra, kiadóra követ dobni! Különbö a mi bennünket és a „Debreceni Prot. Lap”-ot illeti, mi nem vesszük magunkra a vadat, mert mi a csőd szélére jutott országos lelkész özvegy-árvai gyámintézet dolgaival szemben is megtettük a magunk kötelességét s jó lelkiismerettel igyekeztünk „a közérdeklődést” idejében *„felébreszteni”*. Emlékezzünk csak a következőkre: 1898-ban lapunk 16-ik számában a mostani felelős szerkesztő „Kálvinista” aláírással cikket írt az országos gyámintézet dolgairól s előre látva a most bekövetkezett veszedelmet „ébresztgetni” igyekezett azt a „közérdeklődést” (tessék bárkinek elolvasni azt a cikket!) S mi történt? Az, hogy jött a vaskalap s *„nem tartá indokoltnak ezt a riadó-szerű hangot”* stb. stb. No gondoljuk, most már a *Hegedüs Sándor* szájából, ő is „indokoltnak” tartja . . .! Hogy kiről van szó, az a nyilvánosság elé nem tartozik. Mi tudjuk hogy ki ő, ő is tudta akkor, hogy ki az a „Kálvinista.” Ezt fel kell jegyeznünk, mert ime ma már minket vádolnak, hogy *„meg sem kísérlték felébreszteni az közérdeklődést!”* Dehogy is nem! Egyébiránt a gyámintézettel szemben tulságos aggodalomra nincs ok. Vannak nekünk még okos és tapintatos vezetőink; mi ezekben bízunk, hogy meg fogják találni az emeltyüt, hogy a gyámintézet kátyuba jutott szekerét onnan kiemeljék s megkorrigálják azt, a mit mások elrontottak. Vajha azonban megtanulnánk ebből a leckéből azt is, hogy minden közügynek nyilvános ellenőrzésre van szüksége s nem lesajnálásra, vagy támadásra, hanem igaz elismerésre méltók azok, kik a kritikus különben is mindig háládatlan szerepére vállalkoznak. Elég szomorú volna, ha ezt még ma is hosszabban kellene magyarázni.

— **Zsilinszky Mihály visszavonulása.** Bejárta a napi sajtót s hova-tovább mind határozottabb ténynyé kezd válni a hír, hogy *Zsilinszky Mihály* államtitkári méltóságáról *minden körülmények között* visszavonul s helyét a kultus ministeriumban *Timon Akos* egykor a győri kir. jogakadémia, jelenleg a budapesti egyetem klerikális érzelmeiről jól ismert tanára foglalja el, a ki egész életét a katolikus ügy szolgálatában töltötte s ma is tagja a *Szt.-István* társulat igazgató tanácsának. Könyvet írt „A parberről a katolikus egyház-jogban” a másikat „Az osztrák konkordátumról és a magyar közjogról,” harmadikat „A városi kegyuraságról Magyarországon”; negyediket a „*Visitatio canonica*”-ról. Huzamosabb időn át előadója az 1892-ben ujonnan szervezett kath. kongrua-bizottságnak s e terezen szerzett érdemeiért nyerte el 1896-ban a miniszteri tanácsos címet. E töredékesen felsorolt adatokból kiki tisztában lehet azzal, hogy ki akar beülni a protestáns *Zsilinszky* székébe! Ez ellen azonban egyhangulag tiltakozni kell a magyar protestáns közvéleménynek! Fejedelmi diplomák és törvénycikk (I. II. Ferd. dipl. 1622. art. 2 és 10; III. Ferd. 1638. art. 1. és f. 10; Leopold 1659. art. 10., melyek az 1715 iki 1-ső és 2-ik tveikk. által megerősítettek) mondják ki, hogy a király által kinevezett koronaörök között protestáns vallásúnak is kell lennie! S ha őseink elég fontosnak tartották ezt arra nézve, hogy törvénybe iktassák, még fontosabb érdekeink követelik, hogy a kultus-ministeriumban ne a klerikálisok, sőt még csak ne is katolikusok foglaljanak el minden nevezetesebb és befolyásosabb állást. Elég szomorú fényt vet a magyar közéletre már csak az a gyakorlati felfogás is, hogy nálunk kultus-minister csak róm. kath. vallású ember lehet! Ez ugyan törvényben nincs kimondva, de eddig kivitték s valószínűleg még

jövőre is sokáig kifogják vinni gyakorlatban. Ilyen körülmények között követelnünk kell, hogy a róm. kath. vallásu kultus-miniszter mellett legalább az államtitkár mindig protestáns ember legyen! Mert azt éppen *Zsilinszky Mihály* tudhatja legjobban, hogy szemben a katolikus ügyosztályal mily fontos érdekek megóvása vár ott állandóan a protestáns vallásu államtitkára! Ébren legyetek protestánsok... Ha *Zsilinszky Mihály* után a kultus-ministeri államtitkári székbe csakugyan *Timon Akos* ülne, ez a magyar liberalis vallás-egyenlőség elvének újabb arculütése lenne.

— **Harminchét év a magyar közéletből.** A modern Magyarország hatalmas fejlődésének legszebb korszaka esik bele abba a harminchét esztendőbe, a mióta az Egyetértés, ez a legnagyobb és legragyogóbb hirlap magyar függetlenségért, magyar önállóságért, magyar nyelvért és szubvenciójáért harcol. Több évtized megmutatta, hogy az Egyetértés mindig első iparkodott lenni az értesítés gyorsaságában és megbízhatóságában. Terjedelme, formája megengedte, hogy nemcsak a politikának szánjon bőséges teret, de mindennapi eseményt kimerítően és hiven ismertessen és tárgyaljon, s az irodalmi olva-mányok terén is többet és jobbat nyújtson bármely lapnál. Politikai vezető cikkeit írják: Kossuth Ferencz (főmunkatárs), Fenyő Sándor (főszerkesztő), Eötvös Károly (főmunkatárs), Mezei Ernő, Szatmári Mór (orsz. képviselő), Rátkai László (orsz. képviselő), dr. Pap Dávid, Kálnoki Izidor, Sebess Dénes (orsz. képviselő), Molnár Márton (felelős szerkesztő), dr. Bokor József (egyetemi tanár, Tanügy). Lengyel Zoltán (orsz. képviselő.) Irodalmi része is szinte páratlan a magyar sajtóban. Tárcairói: Mikszáth Kálmán, Eötvös Károly, Heltai Jenő, Gárdonyi Géza, Timár Szaniszló, Szabolcska Mihály, Endrődi Sándor, Martos Ferencz, Kürthy Emil, Fényes Samu, Váradi Antal, K. Lippich Elek, Beniczkiné Bajza Lenke, Fabula János, Baáry Elemér, Miklós Jenő, Szentmihályi Gyula, Czöbel Minka, Radó Antal. Karácsonyra az Egyetértés becses és nagyértékű Rákóczy-albumot küld teljesen ingyen előfizetőinek s a most belépők azonnal megkapják az album egyik műmellékletét, Kossuth Lajos fametszésű legjobb képét. Az Egyetértés-re előfizetni a kiadóhivatal útján lehet. Budapest. Vármegye utca 11., egy hónapra 1 frt. 80 krért, negyedévre 5 forintért.

— **A tanév új beosztása.** Telve vannak a lapok a hírrel, hogy *Vlassics Gyula* közoktatásügyi miniszter az állami középiskolákban beszüntette a tanévnek három időszakra (évharadokra) való beosztását és helyébe a jövő tanévtől kezdve a régi kiprobalált s az akadémiákon és egyetemeken meg is tartott, fél éves semester-rendszert léptette életbe... Különös jele az időknak, hogy *Vlassics* ezen intézkedését általános hozsánával fogadják... éppen mint ezelőtt 3 évtizeddel a „*Jahrdritt*” eket! Pedig bizony akkor is jobb rendszer volt az öt semester-rendszer s csak sajnálni lehet, hogy a mi kálvinista főiskoláink vakon követték az iskolai harmadok behozatalában is az állami intézeteket. Okosan írta valamikor *Bokor*, hogy a protestáns iskoláktól mást váránk, mint az állami szablonok alkalmazását! Reményljük különben, hogy kiadatván a miniszter által a jelszó, most már a mi középiskoláinkban is elfoglalja régi helyét a divat kedvéért száműzetett fél éves rendszer!?

— **Értesítés.** A helybeli ev. ref. főgimnázium minden osztályába a jövő isk. évre az előjegyzések egész július hóban d. e. 9—11. óráig eszközöltnének. Az előjegyzésnél felmutatandó az isk. bizonyítvány és

a keresztlevél. Debrecen, 1903. junius 26. *Ev. ref. főgimn. igazgatóság.*

— **Servét szobra.** Annak a mozgalomnak az előzménye, hogy a francia reformátusok Servétnek szobrot akarnak emelni (lásd. Debr. P. L. f. é. 334. l.) az volt, hogy a f. évben lesz Servét halálának 7-ik félszázados évfordulója, s a párizsi községtanácsban Dolet-ről volt szó, a ki szabadgondolkodó volt, s a kinek most szobrot akarnak emelni Párizsban. Dolet deista volt, s fogságában a lélek hallhatatlanságáról irt költeményt. A Dolet szobrának a felállítására irányuló mozgalom néhány évvel ezelőtt indult meg s Servét halálának közelgő 7-ik félszázados évfordulójának megünneplését, mivel Servét is szabadon gondolkozott, összekötésbe hozták a Dolet emlékének megörökítésével. Valóban szép „engesztelő emlék” lesz, mint a felirat mondja!

Tartalomjegyzék: Tudomány és irodalom. Gulyás Lajos. — Tárcá: Debrecen város egyházi és iskolai kiadása a XVII. század végén. Zoltai Lajos. — Nehány socialista elvker. szemponból. Öry Tamás. — Közéletünk: Lelkesi értekezlet. Sipos József. — Nyílt levél nagytisztelt Kálmán Farkas urhoz. Kósa Ede. — Orgona felavatás. Veress Imre. — Lelkesi közértekezleti gyűlés. Veress Bálint. — Irodalom. — Külföld: Külföldi egyházi élet. Nánássy Lajos. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályázati hirdetés.

A hajdunánási államilag segélyezett ev. ref. főgimnáziumban üresedésbe jött egy rendes tanári állásra.

Pályázhatnak a történelem és latin nyelvből, esetleg a magyar és latin nyelvből középiskolai oklevéllel bíró prot. vallásu tanárok, vagy tanárjelöltek.

A rendes tanárok fizetése 2400 kor. törzsfizetés, a mely 3600 koronáig emelkedhetik és 480 kor. lakáspénz a főgimnázium pénztárából évnegyedes részletekben előre kiszolgáltatva, és öt izben 200—200 korona ötödéves korpótlék. A korpótlékba a másutt 10 éven belől rendes tanári minőségben eltöltött idő is beszámíttatik.

Az állandósítás e tanszéken egy évi sikeres működés után történhetik, de erre kifogástalan működés esetében is csak az ev. ref. valóságuk számíthatnak.

Nyugdíjigény az 1894. XXVII. törv.-c. értelmében.

Ha a kijelölt szakokból okleveles és egyébként is alkalmas tanférfiak nem jelenkeznek, nem okleveles egyének pályázati kérvényei is figyelembe vétetnek, az ekként megválasztott helyettes tanárnak havonként előre fizetendő 1800 korona évi fizetése leend. Ha azonban időközben oklevelet szerez, annak bemutatásától kezdve a rendes tanári illetmények élvezetébe lép.

Kellőleg felszerelt t. i. születést, képesítést, eddigi tanári szolgálatot, hadkötelezettségi vi-

szonyt és egészségi állapotot igazoló okmányokkal ellátott, a hajdunánási ev. ref. egyháztanácsához intézett kérvények f. évi jul. hó 10-ig alólirott lelkészelnökhöz nyujtandók be.

A megválasztott tanár állását f. évi aug. hó 29-ig tartozik elfoglalni.

Hajdunánás, 1903. junius hó 17-én.

Kállay Imre,
főgondnok.
1-1.

Benkő Lajos,
ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állásra.

A csurgói áll. segély. ev. ref. főgymnáziumban betöltendő egyik *latin-görögnyelvi* taniszékre pályázatot hirdetek. Ezen rendes tanári állás javadalma 2400 k. törzsfizetés, ötször 200 k. ötödéves pótlék és 400 k. lakbér. A helyettes tanári állás javadalma 1600 k.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu egyének.

Felhívom a pályázni kívánókat, hogy keresztlevéllel, oklevéllel, egészségi- s esetleg szolgálati-bizonyítvánnyal felszerelt s a belső-somogyi ev. ref. egyházmegyei közgyűléshez címzett kérvényüket f. évi *julius 18. déli 12 óráig* alulirothoz küldjék be.

A megválasztott tanár állását f. évi aug. 30-án köteles elfoglalni; kötelezve leendő székfoglaló tartására, heti 20-21 órai tanításra s a felekezeti, községi stb. tanárok számára létesít-

tett orsz. nyug- és gyámintézetbe való belépésre.

Kelt Alsók-ban, (Somogy m. u. p. Csurgó) 1903. jun. 9.

Németh Zsigmond,
az ig. tanács elnöke.

1-1.

Pályázat,

A biharnagybajomi ev. ref. egyház káplántanítói állomására.

Javadalom : Három szobából álló szép lakás; 230 korona készpénz; 29^m/_m 67 kgr. buza, 9^m/_m 70 kgr. árpa, évnegyedenként pontosan előre fizetve; 12 hold és 836 □ öl szántó föld, (1100 □ ölével számítva), melynek évi hasznobére 400-420 kor. Ezekon kívül egyházi jegyzőségért s az ezzel járó teendőkhöz (egyházi adó kivetése, adófékönyv nyilvántartása, gondnoki számadások készítése stb.) 160 korona. Összes jövedelem, lakáson kívül, 1300 koronára tehető.

Köteleesség : a II. és III. osztályu leányiskola tanterv szerinti vezetése; akadályoztatás esetén lelkész helyettesítése.

Hittanszakot most végzett ifjak is pályázhatnak. Megválasztott káplántanító egy évi sikeres működés után állandósíttatik. Felszerelt kérvények f. évi *julius 25-ig* alulirothoz küldendők. Az állomás szeptember 1-én foglalandó el. Biharnagybajom, 1903. junius 24.

Kozma Zsigmond
ev. ref. lelkész.

1-2

A tavaszi idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.